

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Eutropii Breviarium Historiae Romanae

Eutropius

Norimbergae, MDCCLXXXIV.

VD18 12711160

urn:nbn:de:gbv:45:1-16405

Spr

XI

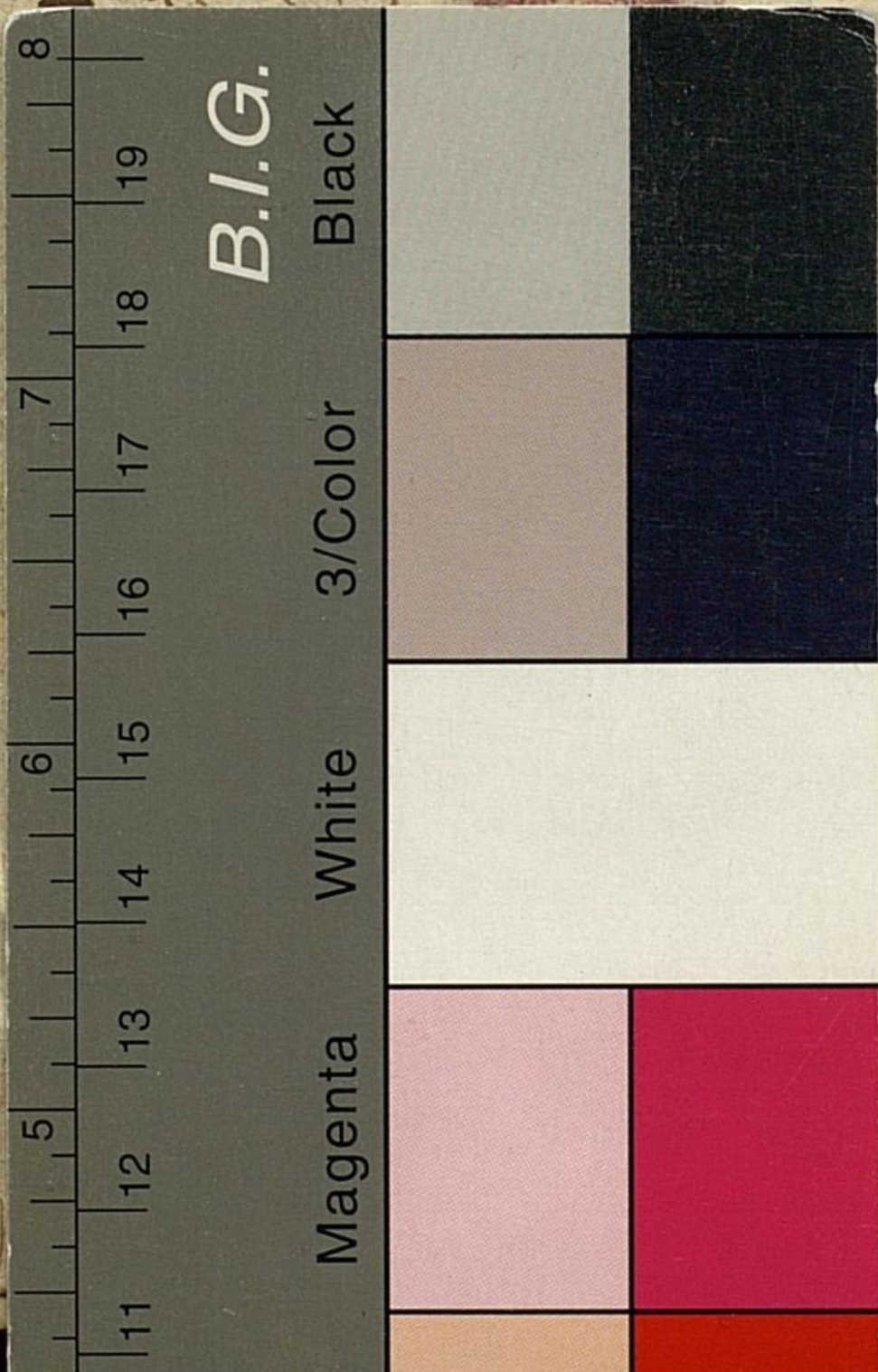
2

282

Sept XI 1.20
2

289

100

Sept. 11 1.20
2

289

105

[Faint, illegible handwritten text and scribbles, possibly including the number 1000]

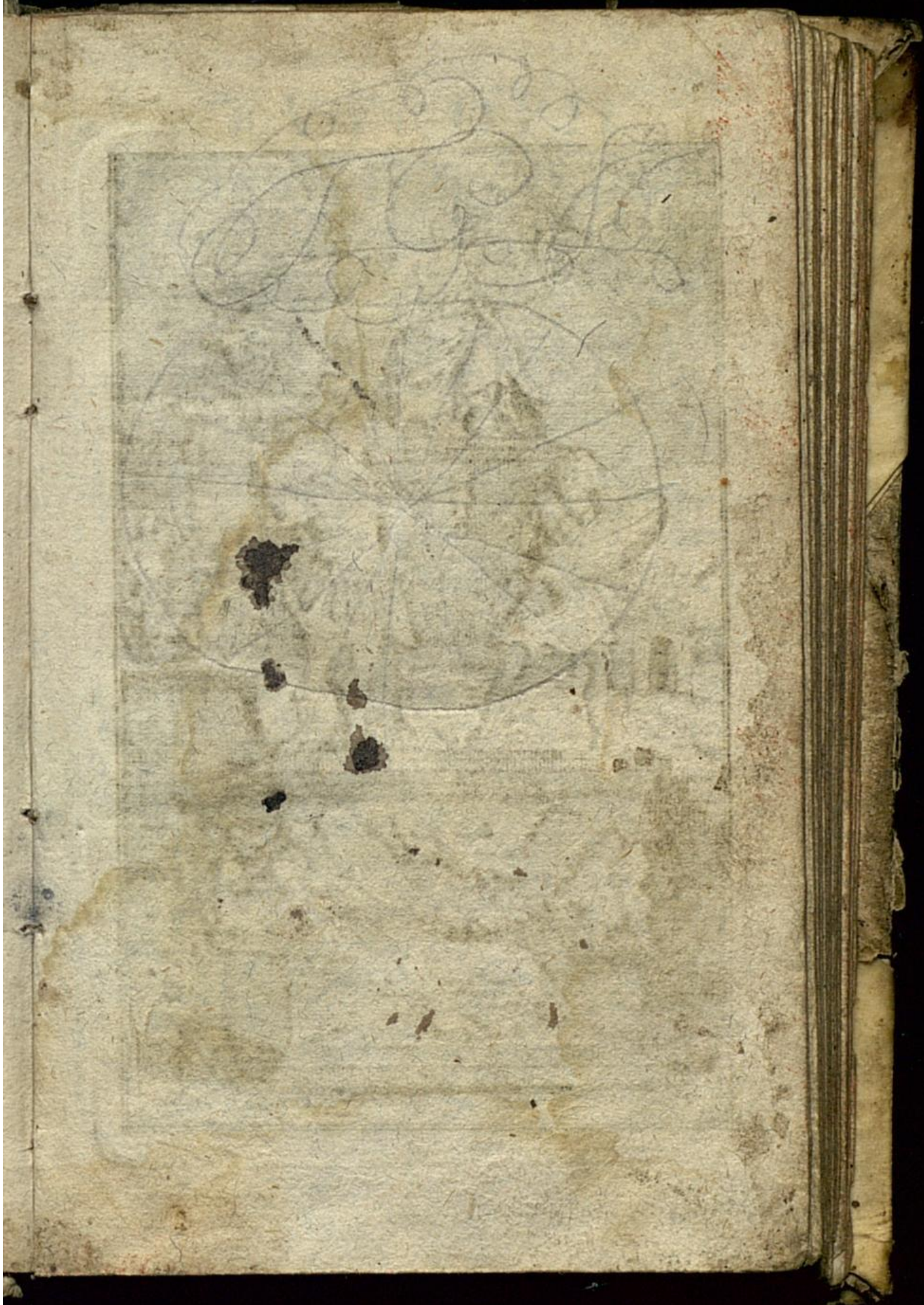
Montz Münz

Perma Loke na

1747

[Large, dark, illegible scribbles and ink marks covering the central and lower portions of the page.]

EVTROPII
BREVIARIVM
HISTORIAE
ROMANAE.

E RECENSIONE
H. VERHEYK.

Editio IV. emendata.

NORIMBERGAE,
EX OFFICINA LIBRARIA RIEGELIANA.
c18cclxxxiv.

EX BIBLIOTHECA
OLDENBURGENSI

DOMINO VALENTI
MAXIMO PERPETVO
AVGVSTO.

*Res Romanas, ex voluntate mansuetu-
dinis tuae, ab urbe condita ad nostram
memoriam, quae in negotiis vel bellicis
vel civilibus eminebant, per ordinem tem-
porum breui narratione collegi strictim,
additis etiam his, quae in principum vi-
ta egregia exstiterunt; ut tranquillitatis
tuae possit mens divina laetari, prius se
illustrium uirorum facta in administran-
do imperio secutam, quam cognosceret
lectione.*

EVTROPII

BREVIARIUM

HISTORIAE ROMANAE

LIBER PRIMVS.

CAP. I.

Romanum imperium, quo neque ab exordio ullum fere minus, neque incrementis toto orbe amplius humana potest memoria recordari, a ROMULO exordium habet; qui Reae Silviae Vestalis virginis filius, et (quantum putatus est) Martis, cum REMO fratre, uno partu editus est. Is cum inter pastores latrocinaretur, octodecim annos natus urbem exiguam in Palatino monte constituit, XI. kal. Maii, Olympiadis sextae anno tertio, post Troiae excidium, ut qui plurimum minimumque tradunt, trecentesimo nonagesimo quarto.

CAP. II. Condita ciuitate, quam ex nomine suo ROMAM vocauit, haec fere egit. Multitudinem finitimorum in ciuitatem recepit: centum ex senioribus
le-

legit, quorum consilio omnia ageret, quos senatores nominavit propter senectutem. Tunc cum uxores ipse et populus non haberent, inuitavit ad spectaculum ludorum vicinas urbis Romae nationes, atque earum virgines rapuit. Commotis bellis propter raptarum iniuriam, Caeninenses vicit, Antemnates, Crustuminos, Sabinos, Fidenates, Veientes; haec omnia oppida urbem cingunt. Et cum orta subito tempestate non comparuisset, anno regni trigesimo septimo, ad deos transisse creditus est et consecratus. Deinde Romae per quinos dies senatores imperauerunt: et his regnantibus annus unus completus est.

CAP. III. Postea NUMA POM-
PILIUS rex creatus est: qui bellum
quidem nullum gessit; sed non minus
ciuitati, quam Romulus, profuit. Nam
et leges Romanis, moresque consti-
tuit; qui consuetudine proeliorum iam
latrones ac semibarbari putabantur: et
annum descripsit in decem menses, prius
sine aliqua computatione confusum: et
infinita Romae sacra ac templa constituit.

 Morbo decessit, quadragesimo (et) tertio imperii anno.

CAP. IV. Huic successit TVLLVS HOSTILIVS. Hic bella reparavit, Albanos vicit, qui ab urbe Roma XII. milliaro sunt: Veientes et Fidenates, quorum alii sexto milliaro absunt (ab urbe Roma,) alii octavo decimo, bello superavit, urbem ampliavit, adiecto Coelio monte. Cum triginta duobus annis regnasset, fulmine ictus, cum domo sua arsit.

CAP. V. Post hunc ANCVS MARCIVS, Numae ex filia nepos, suscepit imperium. Contra Latinos dimicavit: Auentinum montem ciuitati adiecit, et Ianiculum: apud ostium Tiberis ciuitatem supra mare sexto decimo milliaro ab urbe Roma condidit. Vigesimo quarto anno imperii morbo periit.

CAP. VI. Deinde regnum PRISCVS TARQVINIVS accepit. Hic numerum senatorum duplicavit; circum Romae aedificavit; ludos Romanos instituit, qui ad nostram memoriam perma-

manent. Vicit idem etiam Sabinos: et non parum agrorum, sublatum iisdem, urbis Romae territorio adiunxit, primusque triumphans urbem intrauit. Muros fecit, et cloacas; Capitolium inchoauit. Trigesimo octauo imperii anno per Anci filios occisus est, regis eius, cui ipse successerat.

CAP. VII. Post hunc **SERVIVS TVLLIVS** suscepit imperium, genitus ex nobili femina; captiua tamen, et famula. Hic quoque Sabinos subegit: montes tres, Quirinalem, Viminalem, Esquilinum, urbi adiunxit: fossas circa murum duxit. Primus omnium censum ordinauit, qui adhuc per orbem terrarum incognitus erat. Sub eo Roma, omnibus in censum delatis, habuit capitulum **LXXXIII** millia ciuium Romanorum, cum his, qui in agris erant. Occisus est **XLV** imperii anno, scelere generi sui Tarquinii, filii eius regis, cui ipse successerat; et filiae suae, quam Tarquinius habebat uxorem.

CAP. VIII. **LVCIVS TARQUINIUS SVPERBVS**, septimus atque ultimus

timus regum, Volscos (quae gens ad
 Campaniam euntibus non longe ab urbe
 est) vicit: Gabios ciuitatem, et Suesiam
 Pometiam subegit; cum Tuscis pacem
 fecit; et templum Ioui in Capitolio aedi-
 ficauit. Postea Ardeam oppugnans, in
 octauo decimo milliario ab urbe positam
 ciuitatem, imperium perdidit. Nam cum
 filius eius, et ipse Tarquinius iunior,
 nobilissimam feminam Lucretiam, ean-
 demque pudicissimam, Collatini uxorem,
 stuprasset, eaque de iniuria marito, et
 patri, et amicis quæsta fuisset, in omnium
 conspectu se occidit. Propter quam
 causam Brutus parens et ipse Tarquini
 populum concitauit, et Tarquinio ade-
 mit imperium. Mox exercitus quoque
 eum, qui ciuitatem Ardeam cum ipso re-
 ge oppugnabat, reliquit veniensque ad
 urbem rex, portis clausis exclusus est.
 Cumque imperasset annos viginti quin-
 que, cum uxore et liberis suis fugit. Ita
 Romae regnatum est per septem reges
 annis ducentis quadraginta tribus, cum
 adhuc Roma, ubi plurimum, vix usque
 ad quintum decimum milliarium possi-
 deret.

CAP.

CAP. IX. Hinc CONSVLES coepe-
re pro uno rege dno hac caussa creari;
ut, si unus malus esse voluisset, alter
eum, habens potestatem similem, coer-
ceret. Et placuit, ne imperium longius,
quam annum haberent, ne per diutur-
nitatem potestatis insolentiores redde-
rentur, sed ciuiles semper essent, qui
se post annum scirent futuros esse priua-
tos. Fuerunt igitur anno primo, expul-
sis regibus, COSS. L. Iunius Brutus,
(qui maxime egerat, ut Tarquinius pelle-
retur) et Tarquinius Collatinus, maritus
Lucretiae. Sed Tarquinio Collatino sta-
tim sublata dignitas est. Placuerat enim,
ne quisquam in urbe maneret, qui Tar-
quinius vocaretur. Ergo accepto omni
patrimonio suo, ex urbe migravit, et lo-
co ipsius factus est Valerius Publicola
consul. Commovit tamen bellum urbi
Romae rex Tarquinius, qui fuerat ex-
pulsus: et collectis multis gentibus, ut
in regnum posset restitui, dimicauit.

CAP. X. In prima pugna Brutus con-
sul, et Aruns Tarquini filius, inuicem
se occiderunt. Romani tamen ex ea pu-
gna victores recesserunt. Brutum Ro-

manae matronae, defensorem pudicitiae suae, quasi communem patrem, per annum luxerunt. Valerius Publicola Sp. Lucretium Tricipitinum collegam sibi fecit, Lucretiae patrem: quo morbo mortuo, iterum Horatium Puluillum collegam sibi sumsit. Ita primus annus quinque consules habuit: cum Tarquinius Collatinus urbe cessisset propter nomen, Brutus proelio perisset, Sp. Lucretius morbo mortuus esset.

CAP. XI. Secundo quoque anno iterum Tarquinius, ut reciperetur in regnum, bellum Romanis intulit, auxilium ferente Porsena Tusciae rege: et Romam pene cepit. Verum tum quoque victus est. Tertio anno post reges exactos, Tarquinius cum suscipi non posset in regnum, neque ei Porsena, qui pacem cum Romanis fecerat, auxilium praestaret, Tusculum se contulit, quae ciuitas non longe ab urbe est: atque ibi per quatuordecim annos priuatus cum uxore consenuit. Quarto anno post reges exactos, cum Sabini Romanis bellum intulissent, victi sunt, et de his est triumphatum. Quinto anno Valerius ille

le Bruti collega, et IV. COS. fataliter mortuus est; adeo pauper, ut collatis a populo nummis, sumtum habuerit sepulturae: quem matronae, sicut Brutum, annum luxerunt.

CAP. XII. Nono anno post reges exactos, cum gener Tarquini ad iniuriam foci vindicandam, ingentem collegisset exercitum, noua Romae dignitas est creata, quae DICTATURA appellatur, maior quam consulatus. Eodem anno etiam MAGISTER EQVITVM factus est, qui dictatori obsequeretur. Neque quidquam similius potest dici, quam dictatura antiqua huic imperii potestati, quam nunc tranquillitas vestra habet: maxime cum Augustus quoque Octavianus, de quo postea dicemus, et ante eum Caius Caesar, sub dictaturae nomine atque honore regnauerint. Dictator autem Romae primus fuit Largius: magister equitum primus Sp. Cassius.

CAP. XIII. Sexto decimo anno post reges exactos, seditionem populus Romae fecit, tanquam a senatu atque consulibus premeretur. Tum et ipse sibi
TRI-

✱ ————— ✱
 TRIBVNOS PLEBIS, quasi proprios
 iudices et defensores, creauit, per quos
 contra senatum et consules tutus esse
 posset.

CAP. XIV. Sequenti anno Volsci bel-
 lum reparauerunt, et victi acie, etiam
 Coriosos ciuitatem, quam habebant opti-
 mam, perdiderunt.

CAP. XV. Octauo decimo anno post
 eiectos reges expulsus ex urbe Q. Mar-
 cius, dux Romanorum, qui Coriolos
 ceperat, Volscorum ciuitatem, ad ipsos
 Volscos contendit iratus; et auxilia con-
 tra Romanos accepit, Romanosque saepe
 vicit. Vsque ad quintum milliarium
 urbis accessit, oppugnaturus etiam pa-
 triam, legatis, qui pacem petebant, re-
 pudiatis; nisi ad eum mater Veturia, et
 uxor Volumnia ex urbe venissent: qua-
 rum fletu et deprecatione superatus, re-
 mouit exercitum. Atque hic secundus
 post Tarquinium fuit, qui dux contra
 patriam suam esset.

CAP. XVI. Caesone Fabio et Tito
 Virginio COSS. trecenti nobiles homi-
 nes,

nes, qui ex Fabia familia erant, contra Veientes bellum soli susceperunt, promittentes senatui et populo, per se omne certamen implendum. Itaque profecti omnes nobiles, et qui singuli magnorum exercituum duces esse deberent, in proelio conciderunt. Unus omnino superfuit ex tanta familia, qui propter aetatem puerilem duci non potuerat ad pugnam. Post haec census in urbe habitus est, et inuenta sunt civium capitum CXIX millia, CCCXIX.

CAP. XVII. Sequenti anno, cum in Algido monte, ab urbe duodecimo ferme milliario, Romanus obsideretur exercitus, L. Quinctius Cincinnatus dictator est factus: qui agrum quatuor iugerum possidens, manibus suis colebat. Is cum in opere et arans esset inuentus, sudore deterfo, togam praetextam accepit, et caesis hostibus liberavit exercitum.

CAP. XVIII. Anno CCC et altero ab urbe condita imperium consulare cessavit, et pro duobus COSS. decem facti sunt, qui summam potestatem haberent,
DE-

 DECEMVIRI nominati. Sed cum primo anno bene egissent, secundo unus ex iis, Appius Claudius, Virginii cuiusdam, qui honestis iam stipendiis contra Latinos in monte Algido militabat, filiam virginem corrumpere voluit: quam pater occidit, ne stuprum a decemuiro sustineret, et regressus ad milites, mouit tumultum. Sublata est decemuiris potestas, ipsique damnati sunt.

CAP. XIX. Anno trecentesimo decimo quinto ab urbe condita, Fidenates contra Romanos rebellauerunt. Auxilium praestabant his Veientes, et rex Veientium Tolumnius. Quae ambae ciuitates tam vicinae urbi sunt, ut Fidenae sexto; Veientes XVIII milliario ab sint. Coniunxerunt se his et Volsci. Sed Mamercus Aemilius dictator, et L. Quintus Cincinnatus magister equitum, victi, etiam regem perdiderunt. Fidenae captae, et excisae.

CAP. XX. Post XX deinde annos Veientani rebellauerunt. Dictator contra ipsos missus est Furius Camillus, qui primum eos vicit acie: mox etiam ciuitatem

 tatem diu obsidens cepit, antiquissimam Italiae atque ditissimam. Post eam cepit et Faliscos, non minus nobilem ciuitatem; sed commota est ei inuidia, quasi praedam male diuisisset: damnatusque ob eam causam, et expulsus ciuitate est. Statim Galli Senones ad urbem venerunt, et victos Romanos undecimo milliario a Roma apud flumen Alliam secuti, etiam urbem occuparunt: neque defendi quidquam, nisi Capitolium, potuit. Quod cum diu obsidissent, et iam Romani fame laborarent, a Camillo, qui in vicina ciuitate exsulabat, Gallis superuentum est, grauissimeque victi sunt. Postea tamen, accepto etiam auro, ne Capitolium obsiderent, recesserunt; sed secutus eos Camillus, ita cecidit, ut et aurum, quod his datum fuerat, et omnia, quae ceperant, militaria signa reuocaret. Ita tertio triumphans urbem ingressus est, et appellatus secundus Romulus, quasi et ipse patriae conditor.

LIBER SECVNDVS.

CAP. I. **A**nno trecentesimo sexagesimo quinto ab urbe condita, post captam autem primo, dignitates mutatae sunt, et pro duobus COSS. facti TRIBVNI MILITARES consulari potestate. Hinc iam coepit Romana res crescere. Nam Camillus eo anno Volscorum ciuitatem, quae per septuaginta annos bellum gesserat, vicit: et Aequorum urbem, et Sutrinorum; atque omnes, deletis eorum exercitibus, occupauit, et tres simul triumphos egit.

CAP. II. Titus etiam Quintius Cincinnatus Praenestinos, qui usque ad urbis Romae portas cum bello venerant, persecutus, ad flumen Alliam vicit; octo ciuitates, quae sub ipsis agebant, Romanis adiunxit: ipsum Praeneste adgressus, in deditioem accepit; quae omnia ab eo gesta sunt viginti diebus, triumphusque ipsi decretus.

CAP. III. Verum dignitas Tribunorum militarium non diu perseuerauit. Nam

Nam Post aliquantum nullos placuit fieri: et quadriennium ita in urbe fluxit, ut potestates ibi maiores non essent. Resumerunt tamen Tribuni militares consulari potestate iterum dignitatem, et triennio perseuerauerunt. Rursus consules facti.

CAP. IV. L. Genucio, et Q. Seruilio Coss. mortuus est Camillus: honor ei secundus post Romulum delatus est.

CAP. V. T. Quintius dictator aduersus Gallos, qui ad Italiam venerant, missus est. Hi ab urbe quarto milliario, trans Anienem fluuium confederant. Nobilissimus de senatoribus iuuenis T. Manlius, prouocantem Gallum ad singulare certamen progressus occidit: et sublato torque aureo, colloque suo imposito, in perpetuum Torquati sibi et posteris cognomen accepit. Galli fugati sunt; mox per C. Sulpitium dictatorem etiam victi. Non multo post a G. Martio Tusci victi sunt: VIII millia captiuorum ex his in triumphum ducti.

CAP. VI. Census iterum habitus est. Et cum Latini, qui a Romanis subacti
B 2 erant,

erant, milites praestare nollent, ex Romanis tantum tirones lecti sunt, factaeque legiones decem: qui modus sexaginta, vel amplius, armatorum millia efficiebat. Paruis adhuc Romanis rebus, tanta tamen in re militari virtus erat. Quae cum profectae essent aduersus Gallos, duce L. Furio, quidam ex Gallis unum ex Romanis, qui esset optimus, prouocauit. Tum se M. Valerius tribunus militum obtulit: et cum processisset armatus, coruus ei supra dextrum brachium sedit. Mox commissa aduersus Gallum pugna, idem coruus alis et unguibus Galli oculos verberauit, ne rectum posset adspicere. Ita a tribuno Valerio interfectus, non solum victoriam ei, sed etiam nomen dedit. Nam postea idem Coruus est dictus. Ac propter hoc meritum, annorum trium et viginti Cos. est factus.

CAP. VII. Latini, qui noluerant milites dare; hoc quoque a Romanis exigere coeperunt, ut unus consul ex eorum; alter ex Romanorum populo crearetur. Quod cum esset negatum, bellum contra eos susceptum est, et ingenti pugna

 gna superati sunt; ac de his perdomitis triumphatum est. Statuae consulibus ob meritum victoriae in Rostris positae sunt, (Eo anno etiam Alexandria ab Alexandro Macedone condita est.)

CAP. VIII. Iam Romani potentes esse coeperunt. Bellum enim in centesimo et tricesimo fere milliario apud Samnitas gerebatur, qui medii sunt inter Picenum, Campaniam, et Apuliam. L. Papius Cursor cum honore dictatoris ad id bellum profectus est. Qui cum Romam redisset, Q. Fabio Maximo, magistro equitum, quem apud exercitum reliquit, praecepit, ne se absente pugnaret. Ille occasione reperta, felicissime dimicavit, et Samnitas deleuit. Ob quam rem a dictatore capitis damnatus, quod se vetante pugnasset, ingenti fauore militum et populi liberatus est; tanta Papius seditione commota, ut pene ipse interficeretur.

CAP. IX. Postea Samnites Romanos, T. Veturio et Sp. Postumio COSS. (apud Furculas caudinas angustiis locorum conclusos) ingenti dedecore vicerunt, et

sub iugum miserunt. Pax tamen a senatu et populo soluta est, quae cum ipsis propter necessitatem facta fuerat. Postea Samnites victi sunt a L. Papirio consule: septem millia eorum sub iugum missa. Papirius de Samnitibus triumphauit. Eo tempore Appius Claudius censor Aquam Claudiam induxit, et viam Appiam strauit. Samnites reparato bello Q. Fabium Maximum vicerunt, tribus millibus hominum occisis. Postea cum pater ei Fabius Maximus legatus fuisset, et Samnitas vicit, et plurima eorum oppida cepit. Deinde P. Cornelius Rufinus, Manius Curius Dentatus, ambo COSS. contra Samnitas missi, ingentibus proeliis eos confecere. Tum bellum cum Samnitibus par annos nouem et XL actum sustulerunt; neque ullus hostis fuit intra Italiam, qui Romanam virtutem magis fatigauerit.

CAP. X. Interiectis aliquot annis, iterum se Gallorum copiae, contra Romanos, Tuscis Samnitibusque iunxerunt: sed cum Romam tenderent, a Cn. Cornelio Dolabella COS. deletae sunt.

CAP.

CAP. XI. Eodem tempore Tarentinis, qui iam in ultima Italia sunt, bellum indictum est: quia legatis Romanorum iniuriam fecissent. Hic Pyrrhum, Epiri regem contra Romanos auxilium poposcerunt, qui ex genere Achillis originem trahebat. Is mox ad Italiam venit, tumque primum Romani cum transmarino hoste dimicaverunt. Missus est contra eum consul P. Valerius Levinus, qui cum exploratores Pyrrhi cepisset, iussit eos per castra duci, ostendi omnem exercitum, tumque dimitti, ut renunciant Pyrrho, quaecunque a Romanis agerentur. Commissa mox pugna, cum iam Pyrrhus fugeret, elephantorum auxilio vicit, quos incognitos Romani expauerunt: sed nox proelio finem dedit. Levinus tamen per noctem fugit. Pyrrhus Romanos mille octingentos cepit, eosque summo honore tractavit: occisos sepeliuit. Quos cum aduerso vulnere et truci vultu, etiam mortuos iacere vidisset, tulisse ad coelum manus dicitur, cum hac voce: *se totius orbis dominum esse potuisse, si tales sibi milites contigissent.*

CAP. XII. Postea Pyrrhus iunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Bruttisque, Ro-

manis

B 4

mam

 mam perrexit, omnia ferro, ignique vastavit: Campaniam depopulatus est, atque ad Praeneste venit milliario ab urbe octavo decimo. Mox terrore exercitus, qui cum consule sequebatur, in Campaniam se recepit. Legati ad Pyrrhum de redimendis captiuis missi, ab eo honorifice suscepti sunt: captiuos sine pretio Romam misit. Vnum ex legatis Romanorum, Fabricium, sic admiratus est, ut, cum eum pauperem esse cognouisset, quarta parte regni promissa, sollicitare voluerit, ut ad se transfiret; contemptusque a Fabricio est. Quare cum Pyrrhus ingenii Romanorum admiratione teneretur, legatum misit, qui pacem aequis conditionibus petere, praecipuum virum, Cineam nomine, ita ut Pyrrhus partem Italiae, quam iam armis occupauerat, obtineret.

CAP. XIII. Pax displicuit: remandatūque Pyrrho a senatu est, eum cum Romanis, nisi ex Italia recessisset, pacem habere non posse. Tum Romani iusserunt captiuos omnes quos Pyrrhus reddiderat, infames haberi, quod armati capi potuissent: nec ante eos ad veterem statum reverti, quam si binorum hostium

stium

 stium occisorum spolia retulissent. Ita legatus Pyrrhi reversus est. A quo cum quaereret Pyrrhus, *qualem Romanam comperisset?* Cineas dixit: *regum se patriciam vidisse, scilicet tales illic fere omnes, qualis unus Pyrrhus apud Epirum et reliquam Graeciam putaretur.* Missi sunt contra Pyrrhum duces P. Sulpicius et Decius Mus, consules. Certamine commisso Pyrrhus vulneratus est, elephantum interfecti, XX millia caesa hostium, et ex Romanis tantum quinque millia. Pyrrhus Tarentum fugatus.

CAP. XIV. Interiecto anno, contra Pyrrhum Fabricius est missus, qui prius inter legatos sollicitari non potuerat, quarta parte regni promissa. Tum, cum vicina castra ipse et rex haberent, medicus Pyrrhi ad eum nocte venit, promittens veneno Pyrrhum occisurum, si sibi aliquid polliceretur; quem Fabricius victum reduci iussit ad dominum, Pyrrhoque dici, quae contra caput eius medicus spondisset. Tunc rex admiratus eum, dixisse fertur: *Ille est Fabricius, qui difficilius ab honestate, quam sol a cursu suo auerti potest.* Tunc rex ad Siciliam profectus est: Fabricius, victis

Samnitibus et Lucanis, triumphauit. COSS. deinde, Curius Dentatus, et Cornelius Lentulus, aduersum Pyrrhum missi sunt: Curius contra eum pugnavit; exercitum eius cecidit, ipsum Tarentum fugavit, castra cepit. Ea die caesa hostium XXIII millia. Curius in consulatu triumphauit: primus Romam elephantos quatuor duxit. Pyrrhus etiam a Tarento mox recessit, et apud Argos, Graeciae ciuitatem, occisus est.

CAP. XV. C. Fabio Licino, et C. Claudio Canina COSS. anno urbis conditae CCCCLXI, legati Alexandrini, a Ptolemaeo missi, Romam venire, et a Romanis amicitiam, quam petierant, obtinuerunt.

CAP. XVI. Quinto Ogulnio, C. Fabio Pictore COSS. Picentes bellum commouere, et ab insequentibus COSS. P. Sempronio, Appio Claudio, victi sunt; et de his triumphatum est. Conditae a Romanis ciuitates, Ariminum in Gallia, et Beneuentum in Samnio.

CAP. XVII. M. Attilio Regulo, L. Iunio Libone COSS. Salentinis in Apulia bellum indictum est: captique sunt cum ciuitate simul Brundusini, et de his triumphatum est. CAP.

CAP. XVIII. Anno CCCCLXXVII, cum iam clarum urbis Romae nomen esset, arma tamen extra Italiam mota non fuerant. Ut igitur cognosceretur, quae copiae Romanorum essent, census est habitus: inuenta sunt ciuium capita CCXCII millia, CCCXXXIV: quanquam a condita urbe nunquam bella cessassent. Et contra Afros bellum susceptum est primum, Appio Claudio, Q. Fulvio COSS. In Sicilia contra eos pugnatum est, et Appius Claudius de Afris et rege Siciliae Hierone triumphauit.

CAP. XIX. Insequenti anno, Valerio Marco et Otacilio COSS. in Sicilia a Romanis res magnae gestae sunt. Taurominitani, Catanenses, et praeterea quinquaginta ciuitates in fidem acceptae sunt. Tertio anno in Sicilia contra Hieronem bellum patratum est. Is cum omni nobilitate Syracusanorum pacem a Romanis impetrauit, deditque argenti talenta ducenta. Afri in Sicilia victi sunt, et de his secundo Romae triumphatum est.

CAP. XX. Quinto anno belli Punici, quod contra Afros gerebatur, primum Romani C. Duillio et Cn. Cornelio Asina COSS. in mari dimicauerunt, paratis nauibus

 uibus rostratis, quas Liburnas vocant. Consul Cornelius fraude deceptus est. Duillus commisso proelio, Carthaginensium ducem vicit, XXXI naues cepit. XIV merfit, VII millia hostium cepit, III occidit. Neque ulla victoria Romanis gratior fuit, quod inuicti terra, iam etiam mari plurimum possent. C. Aquilio Floro, L. Scipione COSS. Scipio Corsicam et Sardiniam vastauit, multa millia inde captiuorum abduxit, triumphum egit.

CAP. XXI. L. Manlio Volsone, M. Attilio Regulo COSS. bellum in Africam translatum est: contra Hamilcarem, Carthaginensium ducem, in mari pugnatum, victusque est. Nam perditis LXIV nauibus, retro se recepit. Romani XXII amiserunt. Sed cum in Africam transissent, primam Clypeam Africae ciuitatem in deditionem acceperunt. Consules usque ad Carthaginem processerunt, multisque vastatis, Manlius victor Romam rediit, et XXVII millia captiuorum reduxit: Attilius Regulus in Africa remansit. Is contra Afros aciem instruxit; contra tres Carthaginensium duces dimicans, victor fuit; XVIII millia hostium

 stium cecidit, quinque millia, cum XVII elephantis cepit; LXXIII ciuitates in fidem accepit. Tum victi Carthaginenses pacem a Romanis petierunt; quam cum Regulus nollet nisi durissimis conditionibus dare, Afri auxilium a Lacedaemoniis petierunt: et duce Xanthippo, qui a Lacedaemoniis missus fuerat, Romanorum dux Regulus victus est ultima pernicie. Nam duo millia tantum ex omni Romano exercitu refugerunt; quingenti cum imperatore Regulo capti sunt: XXX millia occisa: Regulus ipse in catenas coniectus.

CAP. XXII. M. Aemilio Paulo, Seruio Fuluio Nobiliore COSS. ambo Romani consules ad Africam profecti sunt cum trecentarum nauium classe; primum Afros nauali certamine superant. Aemilius consul centum et quatuor naues hostium demersit: triginta cum pugnatoribus cepit: XV millia hostium aut occidit, aut cepit: militem suum ingenti praeda ditauit. Et subacta Africa tum fuisset, nisi tanta fames fuisset, ut diutius expectare exercitus non posset. Consules cum victrici classe redeuntes, circa Siciliam naufragium passi sunt: et
 tanta

* ~~~~~ *
 tanta tempeſtas fuit, ut ex quadringentis ſexaginta quatuor nauibus, octoginta ſeruari vix potuerint. Neque ullo tempore tanta maritima tempeſtas audita eſt. Romani tamen ſtatim ducentas naues reparauerunt, neque in aliquo animus his infractus fuit.

CAP. XXIII. Cn. Seruilius Cepio, et C. Sempronius Blaefus COSS. cum ducentis ſexaginta nauibus ad Africam proſecti ſunt, aliquot ciuitates ceperunt: praedam ingentem reducentes, naufragium paſſi ſunt. Itaque cum continuae calamitates Romanis diſplicerent, decreuit Senatus, ut a maritimis proeliis recederetur, et tantum ſexaginta naues ad praefidium Italiae ſaluae eſſent.

CAP. XXIV. L. Caecilio Metello, C. Furio Pacillo COSS. Metellus in Sicilia Afrorum ducem, cum CXXX elephantis et magnis copiis venientem, ſuperauit, XX millia hoſtium cecidit, XXVI elephantos cepit, reliquos errantes per Numidas, quos in auxilium habebat, collegit et Romam reduxit ingenti pompa, cum CXXX elephantorum numerus omnia itinera compleret. Poſt haec mala Carthaginiennes Regulum ducem, quem
 ce-

ceperant, petierunt, ut Romam proficeretur, et pacem a Romanis obtineret, ac permutationem captiuorum faceret.

CAP. XXV. Ille Romam cum venisset, inductus in senatum, nihil quasi Romanus egit: dixitque, *se ex illa die, qua in potestatem Afrorum venisset, Romanum esse desisse.* Itaque et uxorem a complexu remouit, et Romanis suasit, ne pax cum Poenis fieret. *Illos enim fractos tot casibus, spem nullam habere: se tanti non esse, ut tot millia captiuorum propter unum se, et senem, et paucos, qui ex Romanis capti fuerant, redderentur.* Itaque obtinuit. Nam Afros pacem petentes, nullus admisit: ipse Carthaginem rediit: offerentibusque Romanis, ut eum Romae tenerent, negavit se in ea urbe mansurum, in qua, postquam Afris seruietat, dignitatem honesti ciuis habere non posset. Regressus igitur ad Africam, omnibus suppliciis exstinctus est.

CAP. XXVI. P. Claudio Pulcro, L. Junio COSS. Claudius contra auspicia pugnavit, et a Carthaginensibus victus est. Nam ex CCXX nauibus cum XXX fugit, nonaginta cum pugnatoribus captæ

ptae sunt: dermerfae ceterae. Alius quoque consul classem naufragio amisit: exercitum tamen saluum habuit; quia vicina litora erant.

CAP. XXVII. C. Lutatio Catulo, A. Postumio Albino COSS. anno belli Punici XXIII, Catulo bellum contra Afros commissum est. Profectus est cum CCC nauibus in Siciliam. Afri contra ipsum CCCC parauerunt. (Nunquam in mari tantis copiis pugnatum est.) Lutatius Catulus nauem aeger adscendit: vulneratus enim in pugna superiore fuerat. Contra Lilybaeum, ciuitatem Siciliae, pugnatum est ingenti virtute Romanorum. Nam LXXIII Carthaginensium naves captae sunt, CXXV demersae, XXXII millia hostium capta, XIII occisa: infinitum auri argentique pondus in potestatem Romanorum redactum. Ex classe Romana XII naues demersae. Pugnatum est VI. Idus Martias. Statim Carthaginenses pacem petierunt, tributaque est eis pax; captiui Romanorum, qui tenebantur a Carthaginensibus, redditi sunt. Etiam Carthaginenses petierunt, ut redimi eos captiuos liceret, quos ex Afris Romani tenebant. Senatus

tus iussit sine pretio dari eos, qui in publica custodia essent. Qui autem a privatis tenerentur, ut, pretio dominis reddito, Carthaginem redirent; atque id pretium ex fisco magis, quam a Carthaginensibus solueretur.

CAP. XXVIII Q. Lutarius, A. Manlius COSS. creati, bellum Faliscis intulerunt, quae ciuitas Italiae opulenta quondam fuit: quod ambo COSS. intra sex dies, quam venerant, transegerunt, XV millibus hostium caelis: ceteris pace concessa, agro tamen ex medietate sublato.

LIBER TERTIVS.

CAP. I. **F**inito igitur Punico bello, quod per XXIII annos tractum est, Romani iam clarissima gloria noti, legatos ad Ptolemaeum Aegypti regem miserunt, auxilia promittentes, quia rex Syriae Antiochus ei bellum intulerat. Ille gratias Romanis egit, auxilia non accepit: iam enim fuerat pugna transacta. Eodem tempore potentissimus rex Siciliae Hiero-

Eutropius. C Ro-

✻ ————— ✻
 Romam venit, ad ludos spectandos, et ducenta millia modiorum tritici populo dono exhibuit.

CAP. II. L. Cornelio Lentulo, Fulvio Flacco COSS. quibus Hiero Romam venerat, etiam contra Ligures intra Italiam bellum gestum est, et de his triumphatum. Carthaginenses tum bellum reparare tentabant, Sardinenses, qui ex conditione pacis Romanis parere debebant, ad rebellandum impellentes. Venit tamen legatio Carthaginensium Romam, et pacem impetrauit.

CAP. III. T. Manlio Torquato, C. Attilio Bulbo COSS. de Sardis triumphatum est; et pace omnibus locis facta, Romani nullum bellum habuerunt: quod his post Romam conditam semel tantum, Numa Pompilio regnante, contigerat.

CAP. IV. L. Postumius Albinus, Cn. Fulvius Centumalus COSS. bellum contra Illyrios gesserunt; et multis ciuitatibus captis, etiam reges in deditionem acceperunt: ac tum primum de Illyriis triumphatum est.

CAP. V. L. Aemilio COS. ingentes Gallorum copiae Alpes transierunt. Sed pro Romanis tota Italia consensit: tradi-

ditumque est a Fabio historico, qui ei bello interfuit, DCCC millia hominum parata ad id bellum fuisse. Sed res per COS. tum prospere gesta est: XL millia hostium interfecta sunt, et triumphus Aemilio decretus.

CAP. VI. Aliquot deinde annis post, contra Gallos intra Italiam pugnatum est, finitumque est bellum M. Claudio Marcello, Cn. Cornelio Scipione COSS. Tunc Marcellus cum parua manu equitum dimicauit, et regem Gallorum, Viridomarum nomine, manu sua occidit. Postea cum collega ingentes copias Gallorum peremit, Mediolanum expugnauit, grandem praedam Romam pertulit: ac triumphans Marcellus spolia Galli, stipiti imposita, humeris suis vexit.

CAP. VII. M. Minucio Rufo, P. Cornelio COSS. His tris bellum illatum est, quia latrocinati nauibus Romanorum fuerant, quae frumenta exhibebant, perdomitique sunt omnes. (Eodem anno bellum Punicum secundum Romanis illatum est per Hannibalem, Carthaginensium ducem, qui Saguntum Hispaniae ciuitatem, Romanis amicam, oppugnare adgressus est, annum agens vicelimum eatis,

 tis, copiis congregatis CXL millium. Huic Romani per legatos denunciauerunt, ut bello abstineret. Is legatos admittere noluit. Romani etiam Carthaginem miserunt, ut mandaretur Hannibali, ne bellum contra socios populi Romani gereret. Dura responsa a Carthaginensibus reddita. Saguntini interea fame victi sunt; captique ab Hannibale ultimis poenis adficiuntur.

CAP. VIII. Tum P. Cornelius Scipio cum exercitu in Hispaniam profectus est, Tiberius Sempronius in Siciliam; bellum Carthaginensibus indictum est. Hannibal, relicto in Hispania fratre Hasdrubale, Pyrenaeum transiit; Alpes ad huc ea parte inuias, sibi patefecit. Traditur ad Italiam LXXX millia peditum, et XX millia equitum; septem et XXX elephantos adduxisse. Interea multi Ligures et Galli Hannibali se iunxerunt. Sempronius Gracchus, cognito ad Italiam Hannibalis aduentu, e Sicilia exercitum Ariminum traiecit.

CAP. IX. P. Cornelius Scipio Hannibali primus occurrit; commisso proelio, fugatis suis, ipse vulneratus in castra rediit. Sempronius Gracchus et ipse configit

fligit apud Trebiam amnem. Is quoque vincitur. Hannibali multi se in Italia dediderunt. Inde ad Tusciam veniens Hannibal, Flamini consuli occurrit; ipsum Flaminium interemit: Romanorum XXV millia caesa sunt, ceteri diffugerunt. Missus aduersus Hannibalem postea a Romanis Q. Fabius Maximus. Is eum, differendo pugnam, ab impetu fregit; mox inuenta occasione vicit.

CAP. X. Quingentesimo et quadragésimo anno a condita urbe, L. Aemilius Paullus, P. Terentius Varro, contra Hannibalem mittuntur, Fabioque succedunt: qui (Fabius) ambos COSS. monuit, ut Hannibalem, callidum et impatientem ducem, non aliter vincerent, quam proelium differendo. Verum cum impatientia Varronis consulis, contradicente consule altero, apud vicum, qui Cannae appellatur, in Apulia pugnatum esset, ambo COSS. ab Hannibale vincuntur. In ea pugna III millia Afrorum pereunt, magna pars de exercitu Hannibalis fauciatur: nullo tamen Punico bello Romani grauius accepti sunt. Perit enim in eo Aemilius Paullus consul: consulares aut praetorii XX, senatores capti aut occisi

C 3

XXX:

XXX: nobiles viri CCC, militum XL. millia; equitum III millia et quingenti. In quibus malis nemo tamen Romanorum pacis mentionem habere dignatus est. Serui, quod nunquam ante, manumissi et milites facti sunt.

CAP. XI. Post eam pugnam multae Italiae ciuitates, quae Romanis paruerant, se ad Hannibalem transtulerunt. Hannibal Romanis obtulit, ut captiuos redimerent; responsumque est a senatu, eos ciues non esse necessarios, qui, cum armati essent, capi potuissent. Ille omnes postea variis suppliciis interfecit, et tres modios aureorum annulorum Carthaginem misit, quos e manibus equitum Romanorum, senatorum et militum detraxerat. Interea in Hispania, ubi frater Hannibalis Hasdrubal remanserat cum magno exercitu, ut eam totam Afris subigeret, a duobus Scipionibus, Romanis ducibus, vincitur; perditque in pugna XXXV millia hominum. Ex his capiuntur X millia; occiduntur XXV. Mittuntur ei a Carthaginiensibus ad reparandas vires XII millia peditum, IV millia equitum, XX elephantum.

CAP.

CAP. XII. Anno quarto postquam in Italiam Hannibal venit, M. Claudius Marcellus COS. apud Nolam, ciuitatem Campaniae, contra Hannibalem bene pugnavit. Hannibal multas ciuitates Romanorum per Apuliam, Calabriam, et Brutios occupauit: quo tempore etiam rex Macedoniae Philippus ad eum legatos misit, promittens auxilia contra Romanos sub hac conditione, ut deletis Romanis, ipse quoque contra Graecos ab Hannibale auxilia acciperet. Captis igitur legatis Philippi, et re cognita, Romani in Macedonia M. Valerium Laevinum ire iusserunt; in Sardiniam T. Manlium Torquatum proconsulem. Nam etiam ea sollicitata ab Hannibale Romanos deseruerat.

CAP. XIII. Ita uno tempore quatuor locis pugnabatur: in Italia contra Hannibalem; in Hispaniis contra fratrem eius Hasdrubalem; in Macedonia contra Philippum; in Sardinia contra Sardos, et alterum Hasdrubalem Carthaginensem. Is a T. Manlio proconsule, qui ad Sardiniam missus fuerat, viuis est captus, occisa cum eo XII millia, capti mille quingenti, et a Romanis Sardinia subacta

C 4

Man-

Manlius victor captiuos et Hasdrubalem Romam reportauit. Interea etiam Philippus a Laeuino in Macedonia vincitur; et in Hispania a Scipionibus Hasdrubal, et Mago, tertius frater Hannibalis.

CAP. XIV. Decimo anno, postquam Hannibal in Italiam uenerat, P. Sulpicio, Cn. Fuluio COSS. Hannibal usque ad quartum milliarium urbis accessit; equites eius usque ad portam. Mox confusum metu, cum exercitu uenientum, Hannibal ad Campaniam se recepit. In Hispania a fratre eius Hasdrubale ambo Scipiones, qui per multos annos victores fuerant, interficiuntur: exercitus tamen integer mansit; casu enim magis erant, quam uirtute, decepti. Quo tempore etiam a consule Marcello Siciliae magna pars capta est, quam tenere Africoeperant et nobilissimae urbis Syracusanae praeda ingens Romam perlata est. Laeuinus in Macedonia cum Philippo, et multis Graeciae populis, et rege Asiae Attalo amicitiam fecit: et ad Siciliam profectus, Annonem quendam, Afrorum ducem apud Agrigentum ciuitatem, cum ipso oppido cepit, eumque Romam cum captiuis nobilibus misit; XL ciuitates
in

in deditioem accepit, XXVI expugna-
uit. Ita omni Sicilia recepta, Macedo-
nia fracta, cum ingenti gloria Romam re-
gressus est. Hannibal in Italia Cn. Ful-
uium consulem subito adgressus, eum
oëto millibus hominum interfecit.

CAP. XV. Interea ad Hispanias, ubi,
occisis duobus Scipionibus, nullus Ro-
manus dux erat, P. Cornelius Scipio mit-
titur, filius P. Scipionis, qui ibidem bel-
lum gesserat, annos natus quatuor et vi-
ginti; vir Romanorum omnium et sua
aetate, et posteriori tempore fere pri-
mus. Is Carthaginem Hispaniae capit;
in qua omne aurum, et argentum, et
belli apparatus Afri habebant; nobilif-
simos quoque obsides, quos ab Hispanis
acceperant: Magonem etiam, fratrem
Hannibalis, ibidem capit, quem Romam
cum aliis mittit. Romae ingens laeti-
tia post hunc nuntium fuit. Scipio Hi-
spanorum obsides parentibus reddidit.
Quare omnes fere Hispani ad eum uno
animo transierunt. Post quae Hasdruba-
lem, Hannibalis fratrem, victum fugat,
et praedam maximam capit.

CAP. XVI. Interea in Italia COS. Q.
Fabius Maximus Tarentum cepit, in

qua ingentes copiae Hannibalis erant. Ibi etiam ducem Hannibalis Carthalonem occidit, XXV millia captiuorum vendidit, praedam militibus dispertiuit, pecuniam hominum venditorum ad fiscum retulit. Tum multae ciuitates Romanorum, quae ad Hannibalem tranfierant, rursus se Fabio Maximo dediderunt. Insequenti anno Scipio in Hispania egregias res egit, et per se, et per fratrem suum L. Scipionem, LXX ciuitates recepit. In Italia tamen male pugnatum est. Nam Claudius Marcellus COS. ab Hannibale occisus est.

CAP. XVII. Tertio anno postquam Scipio ad Hispaniam profectus est, rursus res inclitas gerit: regem Hispaniarum magno proelio victum, in amicitiam accepit, et primus omnium a victo obsides non poposcit.

CAP. XVIII. Desperans Hannibal, Hispanias contra Scipionem ducem diutius posse tenere, fratrem suum Hasdrubalem in Italiam cum omnibus copiis euocauit. Is veniens eodem itinere, quo etiam Hannibal, venerat, a consulibus Appio Claudio Nerone, et M. Liuiio Salinatore, apud Senam, Piceni ciuitatem,
in

✱ ✱
 in insidias compositas incidit: strenue tamen pugnans, occisus est, ingentes eius copiae captae aut interfectae sunt; magnum pondus auri atque argenti Romam relatum. Posthaec Hannibal diffidere de belli coepit euentu. Romanis ingens animus accessit. Itaque et ipsi euocauerunt ex Hispania P. Cornelium Scipionem. Is Romam cum ingenti gloria venit.

CAP. XIX. Q. Caecilio, L. Valerio COSS. omnes ciuitates, quae in Bruttis ab Hannibale tenebantur, Romanis se tradiderunt.

CAP. XX. Anno XIV postquam in Italiam Hannibal venerat, Scipio, qui multa in Hispania bene egerat, consul est factus, et in Africam missus: cui viro diuinum quiddam inesse existimabatur; adeo, ut putaretur etiam cum numinibus habere sermonem. Is in Africa contra Hannonem, ducem Afrorum pugnat, exercitum eius interficit. Secundo proelio castra capit, cum quatuor millibus et quingentis militibus, XI millibus occisis. Syphacem Numidiae regem, qui se Afris coniunxerat, capit, et castra eius invadit. Syphax cum nobilissimis Numidis,

dis, et infinitis spoliis, Romam ab Scipione mittitur. Qua re audita, omnis fere Italia Hannibalem deserit. Ipse a Carthaginienlibus redire in Africam iubetur, quam Scipio vastabat.

CAP. XXI. Ita anno XVII ab Hannibale Italia liberata est, (quam flens dicitur reliquisse.) Legati Carthaginienlium pacem a Scipione petiuerunt: ab eo ad senatum Romam missi sunt: quadraginta et quinque diebus induciae datae sunt, quousque Romam ire et regredi possent; et XXX millia pondo argenti ab his accepta sunt. Senatus ex arbitrio Scipionis pacem iussit cum Carthaginienlibus fieri. Scipio his conditionibus dedit, *ne amplius, quam XXX naues, haberent, ut D millia pondo argenti darent: captiuos et persugas redderent.*

CAP. XXII. Interim Hannibale ueniente ad Africam, pax turbata est, multa hostilia ab Afris facta sunt; legati tamen eorum ex urbe uenientes, a Romanis capti sunt, et iubente Scipione dimissi. Hannibal quoque frequentibus proeliis uictus a Scipione, petit etiam ipse pacem. Cum uentum esset ad colloquium, iisdem conditionibus data est, qui-

quibus prius; addita quingentis millibus pondo argenti, C. millia libraum, propter nouam perfidiam. Carthaginensibus condiciones displicuerunt, iusseruntque Hannibalem pugnare. Infertur a Scipione, et Massinissa, alio rege Numidarum, qui amicitiam cum Scipione fecerat, Carthagini bellum. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit: quos captos Scipio circumduci per castra iussit, ostendique eis totum exercitum; mox etiam prandium dari, dimittique, ut renunciarent Hannibali, quae apud Romanos vidissent,

CAP. XXIII. Interea proelium ab utroque duce instructum est, quale vix ulla memoria fuit, cum peritissimi viri copias suas ad bellum educerent. Scipio victor recedit, pene ipso Hannibale capto: qui primum cum multis equitibus, deinde cum XX, postremo cum quatuor euasit. Inuenta in castris Hannibalis argenti pondo XV millia, auri LXXX, cetera suppellectilis copiosa. Post id certamen pax cum Carthaginensibus facta est, Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphauit, atque Africanus ex eo appellari coeptus est. Finem accepit se-

cum-

cundum Punicum bellum, post annum septimum decimum, quam coeperat.

LIBER QVARTVS.

CAP. I. **T**ransactō Punico bello, secutum est MACEDONICVM contra Philippum regem.

CAP. II. Quingentesimo et quinquagesimo primo anno ab urbe condita, T. Quintius Flamininus aduersus Philippum regem mittitur: prospere rem gessit: pax ei data est his legibus, *ne Graeciae ciuitatibus, quas Romani contra eum defenderant, bellum inferret: ut captiuos et transfugas redderet, quinquaginta solum naues haberet, reliquas Romanis daret, per annos decem quaterna millia pondō argenti praestaret; et obsidem daret filium suum Demetrium.* T. Quintius etiam Lacedaemoniis intulit bellum; ducem eorum Nabidem vicit: et, quibus voluit conditionibus, in fidem accepit. Ingenti gloria duxit ante currum nobilissimos obsides, Demetrium Philippi filium, et Armenem Nabidis.

CAP.

CAP. III. Transacto bello Macedonico secutum est SYRIACVM contra Antiochum regem, P. Cornelio Scipione, M. Acilio Glabrione coss. Huic Antiocho Hannibal se iunxerat; Carthaginem, patriam suam, metu, ne Romanis traderetur, relinquens. M. Acilius Glabrio in Achaia bene pugnavit; castra regis Antiochi nocturna pugna capta sunt, ipse fugatus. Philippo, quia contra Antiochum Romanis auxilio fuisset, filius Demetrius redditus est.

CAP. IV. L. Cornelio Scipione, C. Laelio COSS Scipio Africanus fratri suo L. Cornelio Scipioni consuli legatus contra Antiochum profectus est. Hannibal, qui cum Antiocho erat, navali proelio victus est. Ipse postea Antiochus circa Magnesium ad Sipylum, Asiae civitatem, a COS. Cornelio Scipione ingenti proelio fusus est. Auxilio fuit Romanis in ea pugna Eumenes, Attali regis frater, qui Eumeniam in Phrygia condidit. L. millia peditum, III equitum eo certamine ex parte regis occisa sunt. Tum rex Antiochus pacem petiit, iisdem conditionibus data est a senatu, quamquam victo, quibus ante offerebatur; ut ex
Eu.

Europa et Asia recederet, atque intra Taurum se contineret, X millia talentorum et XV obsides praeberet, Hannibalem, concitorem belli, dederet. Eumeni regi donatae sunt omnes Asiae civitates, quas Antiochus bello perdidit: et Rhodiis, qui auxilium Romanis contra regem Antiochum tulerant, multae urbes concessae sunt. Scipio Romam rediit, ingenti gloria triumphavit: nomen et ipse, ad imitationem fratris Asiagenis (Asiatici) accepit, (quia Asiam vicerat: sicut frater ipsius propter Africam domitam Africanus appellabatur.)

CAP. V. Spurio Postumio Albino, Q. Martio Philippo COSS. M. Fulvius de AETOLIS triumphavit. Hannibal, qui victo Antiocho, ne Romanis traderetur, ad Prusiam, Bithyniae regem, fugerat, repetitus etiam ab eo est per T. Quintium Flaminium: et cum tradendus Romanis esset, venenum bibit, te apud Libysiam, in finibus Nicomedensium, sepultus est.

CAP. VI. Philippo rege Macedoniae mortuo, qui et adversum Romanos bellum gesserat, et postea Romanis contra Antiochum auxilium tulerat, filius eius

PER-

MUNSTER

PERSEVS in Macedonia rebellauit, in-
 gentibus copiis ad bellum paratis. Nam
 adiutores habebat Cotyn Thraciae re-
 gem; et Illyrici, Gentium nomine. Ro-
 manis autem in auxilio erant Eumenes
 Asiae rex, Ariarathes Cappadociae, An-
 tiochus Syriae, Ptolemaeus Aegypti,
 Masinissa Numidiae. Prusias autem Bi-
 thyniae, quanquam sororem Persei uxo-
 rem haberet, utrisque se aequum prae-
 buit. Dux Romanorum P. Licinius COS.
 contra eum missus est, et a rege graui
 proelio victus. Neque tamen Romani,
 quanquam superati, regi petenti pacem
 praestare voluerunt, nisi his conditioni-
 bus; *ut se et suos senatui et populo Rom.
 dederet.* Mox missus contra eum L. Ae-
 milius Paullus COS. et in Illyricum C.
 Anicius praetor contra Gentium. Sed
 Gentius facile uno proelio victus, mox
 se dedidit. Mater eius, et uxor, et duo
 filii, frater quoque simul in potestatem
 Romanorum venerunt. Ita bello intra
 XXX dies perfecto, ante cognitum est
 Gentium victum, quam coeptum bellum
 nuntiaretur.

CAP. VII. Cum Perseo autem Aemi-
 lius Paulus COS. III. Non. Septembris
Entropius. D di-

dimicauit, vicitque eum, XX millibus peditum eius occilis. Equitatus cum rege fugit integer: Romanorum C milites amissi sunt: urbes Macedoniae omnes, quas rex tenuerat, Romanis se dediderunt. Ipse rex, cum defereretur ab amicis, venit in Pauli potestatem. Sed honorem ei Aemilius, non quasi victo, habuit. Nam et volentem ad pedes sibi cadere, non permisit, et iuxta se in sella collocauit. Macedonibus et Illyriis hae leges a Romanis datae, *ut liberi essent, et dimidium eorum tributorum praestarent, quae regibus praestitissent;* ut appareret, populum Rom. pro aequitate magis, quam auaritia dimicare. Itaque in conuentu infinitorum populorum Paulus haec pronuntiauit: et legationes multarum gentium, quae ad eum venerant, magnificentissimo conuiuio pavit, dicens; *eiusdem hominis esse debere, et bello vincere, et conuiuii apparatus elegantem esse.*

CAP. VIII. Mox LXX ciuitates Epiri, quae rebellarant, cepit: praedam militibus distribuit; Romam cum ingenti pompa rediit in naue Persei, quae inutilitatis magnitudinis fuisse traditur, adeo ut

ut XVI ordines dicatur habuisse remorum. Triumphauit autem magnificentissime in curru aureo, cum duobus filiis, utroque latere adstantibus. Ducti sunt ante currum duo regis filii, et ipse Perseus, XLV annos natus. Post eum etiam C. Anicius de Illyriis triumphauit. Genfius cum fratre et filiis ante currum ductus est. Ad hoc spectaculum multarum gentium reges Romam venerunt: inter alios etiam venit Attalus, atque Eumenes, Asiae reges; atque Prusias Bithyniae. Magno honore accepti sunt: et, permittente senatu, dona, quae attulerant, in Capitolio posuerunt. Prusias etiam filium suum Nicomedem senatui commendauit.

CAP. IX. Inlequenti anno L. Nummius in Hispania bene pugnauit. Marcellus postea consul res ibidem prosperes gessit.

CAP. X. TERTIVM deinde BELLVM CONTRA CARTHAGINEM suscipitur, sexcentesimo et altero anno ab urbe condita; L. Manlio Censorino, et M. Manlio COSS. anno LI. Postquam secundum Punicum bellum transactum erat. Hi profecti Carthaginem oppu-
 D 2 gna-

 gnauerunt. Contra eos Hasdrubal, dux Carthaginensium, dimicabat. Famea dux alius, equitum praeeerat Carthaginensium. Scipio tunc, Scipionis Africani nepos, tribunus ibi militabat. Huius apud omnes ingens metus et reuerentia erat. Nam et paratissimus ad dimicandum, et consultissimus habebatur. Itaque per eum multa prospere a COSS. gesta sunt. Nec quidquam magis vel Hasdrubal, vel Famea vitabant, quam contra eam Romanorum partem committere, ubi Scipio dimicabat.

CAP. XI. Per idem tempus Masiniffa-
 rex Numidarum, per annos sexaginta
 fere amicus populi Romani, anno vitae
 XCVII mortuus, XLIV filiis relictis,
 Scipionem diuisorem regni inter filios
 esse iussit.

CAP. XII. Cum igitur clarum Scipio-
 nis nomen esset, iuuenis adhuc COS. est
 factus et contra Carthaginem missus. Is
 eam cepit ac diruit. Spolia ibi inuenta,
 quae variarum ciuitatum excidiis Cartha-
 go collegerat: et ornamenta urbium ci-
 uitatibus Siciliae, Italiae, Africae red-
 didit, quae sua recognoscebant. Ita
 Carthago septingentesimo anno, quam
 con-

condita erat, deleta est. Scipio nomen, quod auus eius acceperat, meruit, scilicet, ut propter virtutem etiam ipse Africanus iunior vocaretur.

CAP. XIII. Interim in Macedonia quidam PSEVDOPHILIPPVS arma mouit, et Romanum praetorem, P. Iuencium, contra se missum, ad internecionem vicit. Post eum Q. Caecilius Metellus dux a Romanis contra Pseudophilippum missus est, et XXV millibus ex militibus eius occisis, Macedoniam recepit: ipsum etiam Pseudophilippum in potestatem suam redegit.

CAP. XIV. CORINTHIIS quoque bellum indictum est, nobilissimae Graeciae ciuitati, propter iniuriam legatorum Romanorum. Hanc Mummius consul cepit ac diruit. Tres igitur Romae simul celeberrimi triumphi fuerunt. Africani, ex Africa; ante cuius currum ductus est Hasdrubal: Metelli, ex Macedonia, cuius currum praecessit Andriscus, qui et Pseudophilippus dicitur: Mummi, ex Corintho; ante quem signa aenea, et pictae tabulae, et alia urbis clarissimae ornamenta praelata sunt.

CAP. XV. Iterum in Macedonia PSEVDOPERSEVS, qui se Persei filium esse dicebat, collectis seruitiis rebellauit; et cum sexdecim armatorum millia haberet, a Tremellio quaestore superatus est. (His diebus Androgynus Romae uisus, iussu aruspicum in mare merfus est.)

CAP. XVI. Eodem tempore Metellus in Celtiberia apud Hispanos res egregias gessit. Successit ei Q. Pompeius. Nec multo post Q. quoque Caepio ad idem bellum missus est; quod quidam VIRIATVS contra Romanos in Lusitania gerebat. Quo metu Viriatus a suis interfectus est, cum quatuordecim annis Hispanias aduersum Romanos mouisset. Pastor primo fuit, mox latronum dux: postremo tantos ad bellum populos concitauit, ut assertor, contra Romanos, Hispaniae putaretur. Et cum interfectores eius praemium a Caepione consule peterent, responsum est, *nunquam Romanis placuisse, imperatorem a suis militibus interfici.*

CAP. XVII. Q. Pompeius deinde consul a NVMANTINIS, quae Hispaniae ciuitas fuit opulentissima, superatus,

pa-

pacem ignobilem fecit. Post eum C. Hostilius Mancinus COS. iterum cum Numantinis pacem fecit infamem; quam populus et senatus iussit infringi, atque ipsum Mancinum hostibus tradi: ut in illo, quem auctorem foederis habebant, iniuriam soluti foederis vindicarent. Post tantam igitur ignominiam, qua a Numantinis bis Romani exercitus fuerant subiugati, P. Scipio Africanus, secundo consul factus, ad Numantiam missus est, Is primum militem vitiosum et ignaum, exercendo magis, quam puniendo, sine aliqua acerbitate correxit. Tum multas Hispaniae ciuitates partim bello cepit, partim in deditionem accepit. Postremo ipsam Numantiam, diu obsessam, fame confecit, et a solo euertit: reliquam prouinciam in fidem accepit.

CAP. XVIII. Eo tempore Attalus rex Asiae, frater Eumenis, mortuus est, heredemque populum Romanum reliquit. Ita imperio Romano per testamentum Asia accessit.

CAP. XIX. Mox etiam Decimus Iunius Brutus de Gallaecis et Lusitanis triumphauit magna gloria: et P. Scipio Africanus de Numantinis secundum tri-

D 4

umphum

umphum egit XIV anno, postquam priorem de Africa egerat

CAP. XX. Motum interim in Asia bellum est ab ARISTONICO, Eumenis filio, qui ex concubina susceptus fuerat. Is Eumenes frater Attali fuerat. Aduersus eum missus Pont. P. Licinius Crassus, infinita regum habuit auxilia. Nam et Bithyniae rex Nicomedes Romanos iuuit: et Mithridates Ponticus, cum quo bellum postea grauissimum fuit: et Ariarathes Cappadox, et Pylaemenes Paphlagon. Victus est tamen Crassus in praelio, et interfectus: caput eius Aristonico oblatum est: corpus Smyrnae sepultum. Postea Perpenna consul Romanus, qui successor Crasso veniebat, audita belli fortuna, ad Asiam celerauit: et acie victum Aristonicum, apud Stratonicen civitatem, quo fugerat, fame ad deditiorem compulit. Aristonicus iussu senatus (Romae) in carcere strangulatus est: triumphari enim de eo non poterat, quia Perpenna a quod Pergamum, Romam rediens, diem obierat.

CAP. XXI. L. Caecilio Mettello, et T. Quintio Flaminino COSS. Carthago in Africa iussu senatus reparata est, quae nunc

✱ ✱
 nunc manet; annis duobus et viginti,
 postquam a Scipione fuerat euerfa. De-
 ducti eo sunt ciues Romani.

CAP. XXII. Anno DCXXVII ab urbe
 condita, C. Cassius Longinus, et Sex.
 Domitius Caluinus, consules, GALLIS
 TRANSALPINIS bellum iutulerunt, et
 Aruernorum tunc nobilissimae ciuitati,
 atque eorum duci Bituito: infinitamque
 multitudinem iuxta Rhodanum fluuium
 interfecerunt. Praeda ex torquibus Gal-
 lorum ingens Romam perlata est. Bi-
 tuitus se Domitio dedit, atque ab eo
 Romam deductus est, magnaue gloria
 consules ambo triumphauerunt.

CAP. XXIII. M. Porcio Catone et
 Q. Marcio rege COSS. DCXXXIII anno
 ab urbe condita, Narbonam in Gallia co-
 lonia deducta est. Post a L. Metello, et
 Q. Mucio Scaeuola COSS. de Dalmatia
 triumphatum est.

CAP. XXIV. Ab urbe condita anno
 DCXXXV C. Cato consul Scordiscis in-
 tulit bellum, ignominioseque pugnauit.

CAP. XXV. C. Caecilio Metello et
 Cn. Carbone COSS. duo Metelli fratres
 eodem die, alterum ex Sardinia, alte-
 rum ex Thracia triumphum egerunt;

nuntiatumque Romae est, Cimbro e Gallia in Italiam transisse.

CAP. XXVI. P. Scipione Nafica, et L. Calpurnio Bestia COSS. IUGURTHAE, Numidarum regi, bellum illatum est, quod Adherbalem et Hiempfalem, Micipsae filios, fratres suos, reges, et P. R. amicos interemisset. Missus aduersus eum COS. Calpurnius Bestia, corruptus regis pecunia, pacem cum eo flagitiosissimam fecit, quae a senatu improbata est. Postea contra eundem, insequenti anno, Spurius Postumius Albinus profectus est. Is quoque per fratrem ignominiose contra Numidas pugnauit.

CAP. XXVII. Tertio missus Q. Caecilius Metellus consul, exercitum ingenti seueritate et moderatione correctum, cum nihil in quenquam cruentum faceret, ad disciplinam Romanam reduxit. Iugurtham variis praeliis vicit: elephantos eius occidit, vel cepit: (multas ciuitates ipsius in deditioem accepit.) Et cum iam bello finem positurus esset, successum est ei a C. Mario. Is Iugurtham, et Bocchum, Mauritaniae regem, qui auxilium Iugurthae ferre coeperat, pariter superauit. Aliquanta et ipse oppida

 pida Numidiae cepit, belloque terminum posuit, capto Iugurtha per quaestorem suum Cornelium Syllam, ingentem virum; tradente Boccho Iugurtham, qui pro eo ante pugnauerat. A M. Iunio Silano, collega Q. Metelli, Cimbri in Gallia; et a Minucio Rufo in Macedonia Scordisci et Triballi; et a Seruilio Caepione in Hispania Lusitani victi sunt; et duo triumphus de Iugurtha, primus per Metellum, secundus per Marium acti sunt. Ante currum tamen Marii Iugurtha cum duobus filiis ductus est catenatus, et mox iussu consulis in carcere strangulatus.

 LIBER QVINTVS.

CAP. I. **D**um bellum in Numidia contra Iugurtham geritur, Romani consules M. Manilius, et Q. Caepio a Cimbris et Teutonibus, et Tigurinibus, et Ambronibus, quae erant Germanorum et Gallorum gentes, victi sunt iuxta flumen Rhodanum; et ingenti interuentione attriti, etiam castra sua et magnam partem exercitus perdiderunt.

Fi-

✱   ✱
 Timor Romae grandis fuit, quantus vix Hannibalis, tempore Punici belli, ne iterum Galli Romam venirent. Ergo Marius post victoriam Iugurthinam secundo COS est factus, bellumque ei contra Cimbros et Teutones decretum est. Tertio quoque ei et quarto delatus est consulatus: quia bellum Cimbricum protrahatur, Sed in quarto consulatu collegam habuit Q. Lutatium Catulum. Cum Cimbris itaque confligit, et duobus praeliis CC millia hostium cecidit, LXXX millia cepit, et ducem eorum Teutobodum, propter quod meritum absens quinto COS. est factus.

CAP. II. Interea Cimbri et Teutones, quorum copia adhuc infinita erat, ad Italiam transierunt. Iterum a C. Mario et Q. Catulo contra eos dimicatum est: sed a Catuli parte felicius. Nam (eo) praelio, quod simul ambo gesserunt, CXL millia, aut in pugna, aut in fuga, caesa sunt; LX millia capta. Romani milites ex utroque exercitu trecenti petierunt. Tria et triginta Cimbris signa sublata sunt. Ex his exercitus Marii duo reportavit: Catuli exercitus XXX et unum. Is belli finis fuit: triumphus utrique decretus est.

CAP.

CAP. III. Sex. Iulio Caesare, et L. Marcio Philippo COSS. sexcentesimo quinquagesimo nono anno ab urbe condita, cum prope alia omnia bella cessarent, in Italia grauisimum bellum Picentes, Marfi, Pelignique mouerunt: qui, cum annis numerolis iam populo Romano obedirent; tum libertatem sibi aequam adserere coeperunt. Perniciosum admodum hoc bellum fuit. P. Rutilius consul in eo occisus est: Caepio nobilis iuuenis, et Porcius Cato, alius COS. Duces autem aduersus Romanos Picentibus et Marfis fuerunt T. Vettius, Hierius Afinius, T. Herennius, A. Cluentius. A Romanis bene contra eos pugnatum est, a C. Mario, qui sexies consul fuerat, et a Cn. Pompeio: maxime tamen a L. Cornelio Sylla, qui inter alia egregia, ita Cluentium, hostium ducem, cum magnis copiis fudit, ut ex suis unum amitteret. Quadriennio, cum graui tamen calamitate, hoc bellum tractum est. Quinto demum anno finem accepit per L. Corneliu[m] Syllam consulem, cum antea in eodem bello ipse multa strenue, sed praetor egisset.

CAP.

CAP. IV. Anno urbis conditae DCLXII primum Romae bellum CIVILE commotum est: eodem anno etiam Mithridaticum. Causam bello civili C. Marius sexies COS. dedit. Nam cum Sylla consul contra Mithridatem gesturus bellum, qui Asiam et Achaiam occupauerat, mitteretur; isque exercitum in Campania paullisper teneret, ut belli Socialis (de quo diximus) quod intra Italiam gestum fuerat, reliquiae tollerentur; Marius adfectavit, ut ipse ad bellum Mithridaticum mitteretur. Qua re Sylla commotus, cum exercitu ad urbem venit. Hic contra Marium et Sulpicium dimicavit. Primus urbem Romam armatus ingressus est; Sulpicium interfecit, Marium fugavit; atque ita COSS. ordinatis in futurum annum, Cn. Octavio, et L. Cornelio Cinna, ad Asiam profectus est.

CAP. V. Mithridates enim, qui Ponti rex erat, atque Armeniam minorem, et totum Ponticum mare in circuitu cum Bosporo tenebat; primo Nicomedem, amicum populi Romani, Bithynia voluit expellere; senatuique mandavit, bellum se ei propter iniurias, quas passus fuerat, illa-

illaturum. A senatu responsum est Mithridati, si id faceret, quod et ipse bellum a Romanis pateretur. Quare iratus Cappadociam statim occupauit, et ex ea Ariobarzanem, regem et amicum populi Romani, fugauit. Mox etiam Bithyniam inuasit, et Paphlagoniam, pulsus ex ea regibus, amicis populi Romani, Pylaemene et Nicomede. Inde Ephesum contendit, et per omnem Asiam litteras misit, ut ubicunque inuenti essent ciues Romani, uno die occiderentur.

CAP. VI. Interea etiam Athenae, ciuitas Achaiae, ab Aristone Atheniensi Mithridati tradita est. Miserat enim iam ad Achaiam Mithridates Archelaum ducem suum, cum centum et viginti millibus equitum ac peditum: per quem etiam reliqua Graecia occupata est. Sylla Archelaum apud Piraeum non longe ab Athenis, obsedit, ipsamque urbem cepit: postea commisso proelio contra Archelaum, ita eum vicit, ut ex CXX millibus vix decem Archelao superessent, ex Syllae exercitu XIV tantum homines interficerentur. Hac pugna Mithridates cognita, LXX millia lectissima ex Asia Archelao misit, contra quem Sylla iterum

 rum commisit. Primo proelio XV milia hostium interfecta sunt, filiusque Archelai, Diogenes: secundo omnes Mithridatis copiae extinctae sunt. Archelaus ipse triduo nudus in paludibus latuit. Hac re audita Mithridates cum Sylla de pace agi iussit.

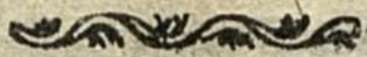
CAP. VII. Interim eo tempore Sylla etiam Dardanos, Scordiscos, Dalmatas, et Moesos partim vicit, alios in fidem accepit. Sed cum legati a rege Mithridate, qui pacem petebant, venissent, non aliter se daturum Sylla esse respondit, nisi rex, relictis his, quae occupaverat, ad regnum suum redisset. Postea tamen ad colloquium ambo venerunt; pax inter eos ordinata est, ut Sylla, ad bellum civile festinans, a tergo periculum non haberet. Nam dum Sylla in Achaia atque Asia Mithridatem vincit, Marius, qui fugatus erat, et Cornelius Cinna, unus ex consulibus, bellum in Italia repararunt; et ingressi urbem Romanam, nobilissimos ex senatu et consulares viros interfecerunt; multos proscripserunt; ipsius Syllae domo eversa, filios et uxorem ad fugam compulerunt: universus reliquus senatus ex urbe fugiens,

ad

ad Syllam in Graeciam venit, orans, ut patriae subueniret. Ille in Italiam traiecit, bellum ciuile gesturus aduersus Norbanum et Scipionem COSS. Et primo proelio contra Norbanum dimicauit non longe a Capua. Tum VI millia eius cecidit, VI millia cepit: CXXIV suorum amilit. Inde etiam ad Scipionem se conuertit, et ante proelium totum eius exercitum sine sanguine in deditioem accepit.

CAP. VIII. Sed cum Romae mutati consules essent, Marius, Marii filius ac Papirius Carbo consulatum accepissent; Sylla contra Marium iuniorem dimicauit: et XX millibus eius occisis, CCCC de suis perdidit. Mox etiam urbem ingressus est. Marium Marii filium, Praeneste persecutus, obsedit, et ad mortem compulit. Rursus pugnam grauissimam habuit contra Lamponium et Carinatem, duces partis Marianae, ad portam Collinam. LXX millia hostium in proelio contra Syllam fuisse dicuntur, XII millia se Syllae dediderunt: ceteri in acie, in castris, in fuga, insatiabili ira victoris consumti sunt. Cn. quoque Carbo. COS. alter, ab Arimino ad Siciliam

Eutropius. E. su-

—*—   *—
 fugit. et ibi per Cn. Pompeium interfe-
 ctus est: quem adolescentem Sylla atque
 annos unum et viginti natum, cognita
 eius industria, traditis exercitibus prae-
 fecerat, ut secundus a Sylla haberetur.

CAP IX. Occiso ergo Carbone Sici-
 liam Pompeius recepit. Transgressus in-
 de ad Africam, Domitium, Marianae
 partis ducem, et Hiarbam, regem Mau-
 ritaniae, qui Domitio auxilium ferebat,
 occidit. Post haec Sylla de Mithridate
 ingenti gloria triumphavit. Cn. etiam
 Pompeius (quod nulli Romanorum tri-
 butum erat) quartum et XX annum agens,
 de Africa triumphavit. Hunc finem ha-
 buerunt duo bella funestissima; Italicum,
 quod et Sociale dictum est; et civile:
 quae ambo tracta sunt per annos decem.
 Consumserunt ultra CL millia hominum:
 viros consulares XXIV, praetorios VII,
 aedilitios LX, senatores fere CC.

— *—
 LIBER SEXTVS.

CAP. I. **M**arco Aemilio Lepido, Q.
 Catulo consulibus, cum
 Sylla rempublicam composuisset, bella
 noua

noua exarserunt: unum in Hispania; aliud
 in Macedonia; tertium in Pamphylia et
 Cilicia; quartum in Dalmatia. Nam SER-
 TORIVS, qui partium Marianarum fue-
 rat, timens fortunam ceterorum, qui in-
 teremti erant, ad bellum commouit Hi-
 spanias. Missi sunt contra eum duces Q.
 Caecilius Metellus, filius eius, qui Iugur-
 tham regem vicit et L. Domitius prae-
 tor. A Sertorii duce Hirtuleio Domi-
 tius occisus: Metellus vario successu
 contra Sertorium dimicauit. Postea cum
 impar pugnae solus Metellus putaretur,
 Cn. pompeius ad Hispanias missus est.
 Ita duobus ducibus aduersis Sertorius
 fortuna varia saepe pugnavit. Octauo
 demum anno a suis occisus est, et finis ei
 bello datus per Cn. Pompeium adolescen-
 tem, et Q. Metellum Pium: atque omnes
 prope Hispaniae in ditionem populi Ro-
 mani redactae sunt.

CAP. II. Ad Macedoniam missus est
 Appius Claudius. Post consulatum leuia
 proelia habuit contra varias gentes, quae
 Rhodopam prouinciam incolebant; at-
 que ibi morbo mortuus est. Missus ei
 successor C. Scribonius Curio post con-
 sulatum. Is Dardanos vicit, et usque ad

Danubium penetrauit; triumphumque meruit et intra triennium finem bello dedit.

CAP. III. Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Seruilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnauit, et cepit: in his Phaselidem, Olympum, Corycum Ciliciae. Isauros quoque aggressus ad deditionem redegit; atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Reuertens triumphum accepit; et nomen *Isaurici* meruit.

CAP. IV. Ad Illyricum missus est Cn. Cosconius pro consule: multam partem Dalmatiae subegit, Salonas cepit, et composito bello Romam post biennium rediit.

CAP. V. Iisdem temporibus consul M. Aemilius Lepidus, Catuli collega, bellum ciuile voluit commouere; intra tamen unam aestatem motus eius oppressus est. Ita uno tempore multi simul triumphi fuerunt: Metelli ex Hispania, Pompeii secundus ex Hispania, Curionis ex Macedonia, Seruili ex Isauria.

CAP.

——*—*—*—*—*—*—*—*

CAP. VI. Anno urbis conditae DCLXXVI. L. Licinio Lucullo, et M. Aurelio Cotta COSS. mortuus est Nicomedes, Rex Bithyniae, et testamento populum Romanum fecit heredem. Mithridates pace rupta Bithyniam et Asiam rursus voluit inuadere. Aduersus eum ambo consules missi, variam habuere fortunam. Cotta apud Chalcedonem victus ab eo acie, etiam intra oppidum coactus est et obfessus. Sed cum se inde Mithridates Cyzicum transtulisset, ut Cyzico capta totam Asiam inuaderet, Lucullus ei alter consul occurrit: ac dum Mithridates in obsidione Cyzici commoratur, ipse eum a tergo obsedit, fameque consumpsit, et multis proeliis vicit: postremo Byzantium (quae nunc Constantinopolis est) fugauit, nauali quoque proelio duces eius Lucullus oppressit. Ita una hieme et aestate a Lucullo centum fere millia regis extincta sunt.

CAP. VII. Anno urbis Romae DCLXXVIII Macedoniam provinciam M. Licinius Lucullus accepit, consobrinus Luculli, qui contra Mithridatem bellum gerebat. Et in Italia nouum bellum subito commotum est. Septuaginta enim

quatuor gladiatores, ducibus Spartaco, Crixo et Oenomao, effracto Capuae ludo, effugerunt; et per Italiam vagantes, pene non leuius bellum in ea, quam Hannibal mouerat, parauere. Nam multis ducibus, et duobus simul Romanorum consulibus victis, sexaginta fere millium armatorum exercitum congregauerunt: victique sunt in Apulia a M. Licinio Crasso proconsule, et post multas calamitates Italiae, tertio anno, bello huic finis impositus.

CAP. VIII. Sexcentesimo octogesimo primo urbis conditae anno, P. Cornelio Lentulo, et Cn. Aufidio Oreste COSS. duo tantum grauia bella in imperio Romano erant, Mithridaticum et Macedonicum. Haec duo Luculli agebant, L. Lucullus, et M. Lucullus. L. ergo Lucullus post pugnam Cyzicenam, qua vicerat Mithridatem; et naualem, qua duces eius oppresserat, persecutus est eum: et recepta Paphlagonia atque Bithynia, etiam regnum eius inuasit: Sinopen et Amisum, ciuitates Ponti nobilissimas, cepit. Secundo proelio apud Cabira ciuitatem, quo ingentes copias ex omni regno adduxerat Mithridates, cum XXX mil-

 millia lectissima regis, a quinque Romanorum millibus vastata essent, Mithridates fugatus est, et castra eius direpta. Armenia quoque minor, quam tenuerat, eidem sublata est. Suceptus tamen est Mithridates post fugam a Tigra-
 ne, Armeniae rege, qui tum ingenti gloria imperabat, Persas saepe vicerat, Mesopotamiam occupauerat, et Syriam, et Phoenices partem.

CAP. IX. Ergo Lucullus repetens hostem fugatum, etiam regnum Tigranis, qui Armeniis imperabat, ingressus est: Tigranocerta, ciuitatem Armeniae nobilissimam, cepit: ipsum regem cum sexcentis millibus clibanariorum, et centum millibus sagittariorum et armatorum venientem, XVII millia militum habens ita vicit, ut magnam partem Armeniorum deleuerit. Inde Nisibin profectus, eam quoque ciuitatem cum regis fratre cepit. Sed hi, quos in Ponto Lucullus reliquerat, cum exercitus parte, ut regiones victas etiam Romanorum tuerentur, negligenter se et auare agentes, occasionem iterum Mithridati in Pontum irrumpendi dederunt, atque ita bellum renouatum est. Lucullo paranti, capta

✻ ————— ✻
 Nisibi, contra Persas expeditionem, successor est missus.

CAP. X. Alter autem Lucullus, qui Macedoniam administrabat, Bessis primus Romanorum intulit bellum, atque eos ingenti proelio in Haemo monte superavit: oppidum Vscudamam, quod Bessi habitabant, eodem die, quo aggressus est, vicit: Cabylen cepit; usque Danubium penetrauit. Inde multas supra Pontum positas ciuitates aggressus est. Illic Apolloniam euertit: Calatim, Parthenopolin, Tomos, Histrum, Burziaonem cepit: belloque confecto, Romam rediit. Ambo tamen triumphauerunt: Lucullus, qui contra Mithridatem pugnauerat, maiori gloria, cum tantorum regnorum victor redisset.

CAP. XI. Confecto bello Macedonico, manente Mithridatico, quod, recedente Lucullo, rex collectis auxiliis reparauerat, bellum CRETICVM ortum est. Ad id missus Caecilius Metellus, ingentibus proeliis intra triennium omnem prouinciam cepit, appellatusque est *Creticus*, atque ex insula triumphauit. Quo tempore Lybia quoque Romano imperio per testamentum Apionis, qui rex eius fue-

fuera, accessit: in qua inelytae ciuitates erant, Berenice, Ptolemais, et Cyrene.

CAP. XII. Dum haec geruntur, PERATAE omnia maria infestabant ita, ut Romanis, toto orbe victoribus, sola nauigatio tuta non esset. Quare id bellum Cn. Pompeio decretum est; quod intra paucos menses, ingenti et felicitate et celeritate confecit. Mox ei delatum bellum etiam contra regem Mithridatem et Tigranem: quo suscepto, Mithridatem in Armenia minore nocturno proelio vicit, castra diripuit: quadraginta millibus eius occisis, viginti tantum de exercitu suo perdidit, et duos centuriones. Mithridates cum uxore fugit, et duobus comitibus. Neque multo post, cum in suos fauisset, Pharnacis filii sui apud milites seditione, ad mortem coactus venenum hausit. Hunc finem habuit Mithridates. Perit autem apud Bosporum, vir ingentis industriae consiliique. Regnavit annis sexaginta, vixit septuaginta duobus, contra Romanos bellum habuit annis quadraginta.

CAP. XIII. Tigrani deinde Pompeius bellum intulit. Ille se ei dedit, et

✱   ✱
 in castra Pompeii sextodecimo milliario
 ab Artaxata venit: ac diadema suum, cum
 procubuisset ad genua Pompeii, in ma-
 nibus ipsi collocavit: quod ei Pompeius
 reposuit; honorificeque eum habitum,
 regni tamen parte multavit, et grandi pe-
 cunia. Adempta est ei Syria, Phoenice,
 Sophene: sex millia praeterea talentorum
 argenti, quae populo Romano daret,
 quia bellum sine causa Romanis com-
 mouisset.

CAP. XIV. Pompeius mox etiam Al-
 banis bellum intulit, et eorum regem
 Oroden ter vicit: postremo per episto-
 las et munera rogatus, veniam ei ac pa-
 cem dedit. Iberiae quoque regem Arta-
 een vicit acie, et in deditionem accepit.
 Armeniam minorem Deiotaro, Ga-
 latiae regi, donavit, quia socius belli
 Mithridatici fuerat. Attalo et Pylae-
 meni Paphlagoniam reddidit; Aristar-
 chum Colchis regem imposuit. Mox
 Ituraeos et Arabas vicit; et cum venis-
 set in Syriam, Seleuciam, vicinam An-
 tiochiae civitatem, libertate donavit,
 quod regem Tigranem non recepisset.
 Antiochenis obsides reddidit: ali-
 quantum agrorum Daphnensibus dedit,
 quo

quo lucus ibi spaciosior fieret, delectatus amoenitate loci, et aquarum abundantia. Inde ad Iudaeam transgressus, Hierosolymam, caput gentis, tertio mense cepit, duodecim millibus Iudaeorum occisis, ceteris in fidem acceptis. His gestis, in Asiam se recepit, et finem antiquissimo bello dedit.

CAP. XV. M. Tullio Cicerone oratore, et C. Antonio COSS. anno ab urbe condita DCLXXXIX, L. Sergius Catilina, nobilissimi generis vir, sed ingenii prauissimi, ad delendam patriam coniurauit cum quibusdam, claris quidem, sed audacibus viris. A Cicerone urbe expulsus est: focii eius deprehensi, in carcere strangulati sunt. Ab Antonio altero consule, Catilina ipse proelio victus est, et interfectus.

CAP. XVI. Sexcentesimo nonagesimo anno ab urbe condita D. Junio Silano et L. Murena COSS. Metellus de Creta triumphauit; Pompeius de bello Piratico et Mithridatico. Nulla unquam pompa triumphi similis fuit. Ducti sunt ante eius currum filii Mithridatis, filius Tigranis, et Aristobulus rex Iudaeorum: praelata est ingens pecunia, auri atque ar-

argenti infinitum pondus. Hoc tempore nullum per orbem terrarum graue bellum erat.

CAP. XVII. Anno urbis conditae DCXCIII, C. Iulius Caesar, qui postea imperauit, cum L. Bibulo consul est factus. Decreta est ei Gallia et Illyricum, cum legionibus decem. Is primo vicit Heluetios, qui nunc Sequani appellantur. Deinde vincendo, per bella grauissima usque ad Oceanum Britannicum procelisit. Domuit autem annis nouem fere omnem Galliam, quae inter Alpes, flumen Rhodanum, Rhenum, et Oceanum est, et circuitu patet ad bis et tricies centena millia passuum. Britannis mox bellum intulit; quibus ante eum ne nomen quidem Romanorum cognitum erat: et eos quoque victos, obsidibus acceptis, stipendiarios fecit. Galliae autem tributum nomine annum imperauit fectertium quadringentis: Germanosque trans Rhenum adgressus, immanissimis proeliis vicit. Inter tot successus ter male pugnauit: apud Aruernos semel praesens, et absens in Germania bis. Nam legati eius duo, Titurius et Aurunculeius, per insidias caesi sunt.

CAP.

CAP. XVIII. Circa eadem tempora, anno urbis conditae DCXCVII, M. Licinius Crassus, collega Cn. Pompeii Magni in consulatu secundo, contra Parthos missus est: et cum circa Carras contra omina et auspicia dimicasset, a Surrena, Orodis regis duce victus, ad postremum interfectus est cum filio, clarissimo et praestantissimo iuvene. Reliquiae exercitus per C. Cassium quaestorem servatae sunt: qui singulari animo perditas res tanta virtute restituit, ut Persas, rediens trans Euphratem, crebris proeliis vinceret.

CAP. XIX. Hinc iam bellum civile successit execrandum et lacrymabile: quo, praeter calamitates, quae in proeliis acciderunt, etiam Romani Populi fortuna mutata est. Caesar enim, rediens ex Gallia victor, coepit postulare alterum consulatum: atque ita ut sine dubietate ei aliqua deferretur. Contradictum est a Marcello COS. a Bibulo, a Pompeio, a Catone; iussusque dimissis exercitibus ad urbem redire. Propter quam iniuriam, ab Arimino, ubi milites congregatos habebat, adversum patriam

triam cum exercitu venit. Consules cum Pompeio, senatusque omnis, atque uniuersa nobilitas ex urbe fugit, et in Graeciam tranliit: apud Epirum, Macedoniam, Achaiam, Pompeio duce, senatus contra Caesarem bellum parauit.

CAP. XX. Caesar vacuum urbem ingressus, dictatorem se fecit. Inde Hispanias petiit. Ibi Pompeii exercitus validissimos et fortissimos cum tribus ducibus, L. Afranio, M. Petreio, M. Varrone, superauit. Inde regressus, in Graeciam tranliit, aduersum Pompeium dimicauit. Primo proelio victus est et fugatus, euasit tamen: quia nocte interueniente Pompeius sequi noluit: dixitque Caesar, *nec Pompeium scire vincere, et illo tantum die se potuisse superare.* Deinde in Thessalia apud Palaepharfalum, productis utrimque ingentibus copiis, dimicauerunt. Pompeii acies habuit XL millia peditum, equites in sinistro cornu sexcentos, in dextro quingentos; praeterea totius Orientis auxilia, totam nobilitatem, innumeros senatores, praetorios, consulares (et qui magnorum iam populorum victores fuissent.

sent. Caesar in acie sua habuit peditum non integra XXX millia, equites mille.

CAP. XXI. Nunquam adhuc Romanae copiae in unum, neque maiores, neque melioribus ducibus, conuenerant, totum terrarum orbem facile subacturae, si contra barbaros ducerentur. Pugnatum tamen est ingenti contentione; victusque ad postremum Pompeius, et castra eius direpta sunt. Ipse fugatus, Alexandriam petiit, ut a rege Aegypti, cui tutor a senatu datus fuerat propter iuuenilem eius aetatem, acciperet auxilia: qui fortunam magis, quam amicitiam secutus, occidit Pompeium; caput eius et annulum Caesari misit. Quo conspecto, Caesar etiam lacrimas fudisse dicitur, tanti viri intuens caput, et generi quondam sui.

CAP. XXII. Mox Caesar Alexandriam venit. Ipsi quoque Ptolemaeus parare voluit insidias; qua causa regi bellum illatum est. Victus, in Nilo periit, inuentumque est corpus eius cum lorica aurea. Caesar Alexandria potitus, regnum Cleopatrae dedit. Ptolemaei sorori, cum qua consuetudinem stupri habuerat.

buerat. Rediens inde Caesar Pharnacem, Mithridatis Magni filium, qui Pompeio in auxilio apud Thessaliam fuerat, rebellantem in Ponto, atque multas populi Romani prouincias occupantem, vicit acie: postea ad mortem coegit.

CAP. XXIII. Inde Romam regressus, tertio se consulem fecit cum M. Aemilio Lepido, qui ei dictatori magister equitum ante annum fuerat. Inde in Africam profectus est, ubi infinita nobilitas cum Iuba, Mauritaniae rege, bellum reparauerat. Duces autem Romani erant P. Cornelius Scipio, ex genere antiquissimo Scipionis Africani: (hic etiam focer Pompeii Magni fuerat) M. Petreius, Q. Varus, Porcius Cato, L. Cornelius Faustus, Syllae dictatoris filius. Contra hos commisso proelio post multas dimicationes victor fuit Caesar. Cato, Scipio, Petreius, Iuba, ipsi se occiderunt: Faustus (Syllae quondam dictatoris filius) Pompeii gener, a Caesare interfectus est.

CAP. XXIV. Post annum Caesar Romam regressus, quarto se consulem fecit, et statim ad Hispanias est profectus; ubi Pompeii filii, Cnaeus et Sextus, ingens

gens bellum reparauerant. Multa proelia fuerunt; ultimum apud Mundam ciuitatem: in quo adeo Caesar pene victus est, ut, fugientibus suis, se voluerit occidere; ne post tantam rei militaris gloriam, in potestatem adolescentium, natus annos sex et quinquaginta, veniret. Denique reparatis suis vicit; ex Pompeii filiis maior occisus est, minor fugit.

CAP. XXV. Inde Caesar bellis ciuilibus toto orbe compositis Romam rediit; agere insolentius coepit, et contra consuetudinem Romanae libertatis. Cum ergo et honores ex sua voluntate praestaret, qui a populo antea deferebantur, nec Senatui ad se venienti adsurgeret, aliaque regia ac pene tyrannica faceret; coniuratum est in eum a LX vel amplius senatoribus equitibusque Romanis. Praecipui fuerunt inter coniuratos duo Bruti, ex eo genere Bruti, qui primus Romae consul fuerat, et reges expulerat; C. Cassius et Seruilius Casca. Ergo Caesar, cum senatus die inter ceteros venisset ad curiam, XXIII vulneribus confossus est.

LIBER SEPTIMVS.

CAP. I. **A**nno Urbis septingentesimo fere ac nono, interfecto Caesare, bella ciuilia reparata sunt. Percussoribus enim Caesaris senatus fauebat. Antonius COS. partium Caesaris, ciuilibus bellis opprimere eos conabatur. Ergo turbata republica multa Antonius scelera committens, a senatu hostis iudicatus est. Missi ad eum persequendum duo COSS. Pansa et Hirtius, et Octavianus adolescens, annos X et VIII natus, Caesaris nepos, quem ille testamento heredem reliquerat, et nomen suum ferre iusserat. Hic est, qui postea Augustus est dictus, et rerum potitus. Quare profecti contra Antonium tres duces, vicerunt eum. Euenit tamen, ut victores COSS. ambo morerentur. Quare tres exercitus uni Caesari Augusto paruerunt.

CAP. II. Fugatus Antonius, amisso exercitu confugit ad Lepidum, qui Caesaris magister equitum fuerat, et tum copias militum grandes habebat: a quo susceptus est. Mox Lepido operam dante
Cae-

Caesar cum Antonio pacem fecit; et quasi vindicaturus patris sui mortem, a quo per testamentum fuerat adoptatus, Romam cum exercitu profectus, extorsit, ut sibi XX anno consulatus daretur. Senatum proscripsit, cum Antonio et Lepido, et rempublicam armis tenere coepit. Per hos etiam Cicero orator occisus est, multique alii nobiles.

CAP. III. Interea Brutus et Cassius, interfectores Caesaris, ingens bellum mouerunt: erant enim per Macedoniam et Orientem multi exercitus, quos occupauerant. Profecti igitur contra eos Caesar Octavianus Augustus et M. Antonius (remanerat enim ad defendendam Italiam Lepidus) apud Philippos Macedoniae urbem, contra eos pugnaverunt. Primo proelio victi sunt Antonius et Caesar: periit tamen dux nobilitatis Cassius: secundo Brutum, et infinitam nobilitatem, quae cum illis bellum gesserat, victam interfecerunt. Ac sic inter eos diuisa est res publica, ut Augustus Hispanias, Gallias, et Italiam teneret: Antonius Asiam, Pontum, Orientem. Sed in Italiam L. Antonius COS. bellum civile commouit, frater eius,

F 2

qui

❖ ————— ❖
 qui cum Caesare contra Brutum Cassium-
 que dimicauerat, Is apud Perusium, Tu-
 sciae ciuitatem, victus et captus est, ne-
 que occisus.

CAP. IV. Interim a Sexto Pompeio,
 Cn. Pompeii Magni filio, ingens bellum
 in Sicilia commotum est, his, qui super-
 fuerant ex partibus Bruti Cassique, ad
 eum confluentibus. Bellatum per Caesa-
 rem Augustum Octauianum, et M. An-
 tonium aduersus Sextum Pompeium. Pax
 postremo conuenit.

CAP. V. Eo tempore M. Agrippa in
 Aquitania rem prospere gessit: et L.
 Ventidius Bassus irrumpentes in Syriam
 Persas tribus proeliis vicit. Pacorum,
 regis Orodus filium, interfecit eo ipso
 die, quo olim Orodus, Persarum rex,
 per ducem Surenam, Crassum occiderat.
 Hic primus de Parthis iustissimum trium-
 phum Romae egit.

CAP. VI. Interim Pompeius pacem
 rupit; et nauali proelio victus, fugiens
 ad Asiam, interfectus est. Antonius,
 qui Asiam Orientemque tenebat, repu-
 diata sorore Caesaris Augusti Octauiani,
 Cleopatram, reginam Aegypti, duxit
 uxorem. Contra Persas ipse etiam pu-
 gna-

gnauit: primis eos proeliis vicit: regrediens tamen fame et pestilentia laborauit. Et cum instarent Parthi fugienti, ipsis pro victoria cessit.

CAP. VII. Hic quoque ingens bellum ciuile commouit, cogente uxore Cleopatra, regina Aegypti, dum cupiditate muliebri optat etiam in urbe regnare. Victus est ab Augusto nauali pugna clara et illustri apud Actium, qui locus in Ep^{ro} est: ex qua fugit in Aegyptum; et desperatis rebus, cum omnes ad Augustum transfirent, ipse se interemit: Cleopatra sibi aspidem admisit, et veneno eius extincta est. Aegyptus per Octavianum Augustum imperio Romano adiecta est, praepositusque ei Cn. Cornelius Gallus. Hunc primum Aegyptus Romanum iudicem habuit.

CAP. VIII. Ita bellis toto orbe confectis, OCTAVIANVS AVGVSTVS Romam rediit, XII anno, quam COS. fuerat. Ex eo rempublicam per quadraginta et quatuor annos solus obtinuit. Ante enim XII annis cum Antonio et Lepido tenuerat. Ita ab initio principatus eius usque ad finem LVI anni fue-

re, Obiit autem LXXVI anno, morte communi, in oppido Campaniae Atella. Romae in campo Martio sepultus est: vir, qui non immerito ex maxima parte Deo similis est putatus. Neque enim facile ullus eo aut in bellis felicior fuit, aut in pace moderatior. (XLIV annis, quibus solus gessit imperium,) ciuillissime vixit: in cunctos liberalissimus, in amicos fidissimus; quos tantis euexit honoribus, ut pene aequaret fastigio suo.

CAP. IX. Nullo tempore res Romana magis floruit. Nam exceptis ciuilibus bellis, in quibus inuictus fuit, Romano adiecit imperio Aegyptum, Cantabriam, Dalmatiam, saepe ante victam, sed penitus tunc subactam; Pannoniam, Aquitaniam, Illyricum, Rhaetiam, Vindelicos, et Salassos in Alpibus; omnes Ponti maritimas ciuitates: in his nobilissimas Bosporum et Panticapaeon. Vicit autem proeliis Dacos; Germanorum ingentes copias cecidit; ipsos quoque trans Albim fluuium submouit, qui in barbarico longe ultra Rhenum est. Hoc tamen bellum per Drusum priuignum suum administrauit, sicut per Tiberium, pri-

✱ ✱
 CAP. XI. TIBERIVS ingenti focordia imperium gessit, graui crudelitate, scelestâ auaritia, turpi libidine. Nam nusquam ipse pugnavit: bella per legatos suos gessit: quosdam reges, per blanditias ad se euocatos, nunquam remisit: in quibus Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in prouinciae formam rededit, et maximam ciuitatem appellari nomine suo iussit, quae nunc Caesarea dicitur, cum Mazaca antea vocaretur. Hic tertio et vigesimo octauo, ingenti omnium gaudio mortuus est in Campania.

CAP. XII. Successit ei CAIVS CAESAR, cognomento CALIGVLA, Drusi, priuigni Augusti, et ipsius Tiberii nepos; sceleratissimus, ac funestissimus: et qui etiam Tiberii dedecora purgauerit. Bellum contra Germanos suscepit; et ingressus Sueuiam, nihil strenue fecit. Stupra sororibus intulit: ex una etiam filiam agnouit. Cum aduersum cunctos ingenti auaritia, libidine, crudelitate fauaret, interfectus in palatio est anno aetatis suae XXIX, imperii III, mense X, dieque VIII.

CAP.

CAP. XIII. Post hunc CLAUDIVS
 fuit. patruus Caligulae Drusi, qui apud
 Mogontiacum monumentum habet filius:
 cuius et Caligula nepos erat. Hic me-
 die imperavit, multa gerens tranquille
 atque moderate, quaedam crudeliter et
 insulse. Britanniae bellum intulit, quam
 nullus Romanorum post Iulium Caesa-
 rem attigerat: eaque devicta per Cn. Sen-
 tium, et A. Plautium, illustres et nobi-
 les viros, triumphum celebrem egit.
 Quasdam insulas etiam ultra Britanniam
 in Oceano positas Romano imperio addi-
 dit, quae appellantur Orcades, filioque
 suo Britannici nomen imposuit. Tam ci-
 vilis autem circa quosdam amicos existi-
 tit, ut etiam Plautium, nobilem virum,
 qui in expeditione Britannica multa egre-
 gie fecerat, triumphantem ipse prosequeretur,
 et conscendenti Capitolium laevis
 incederet. Is vixit annos IV et LX,
 imperavit XIV. post mortem consecratus
 est, diuusque appellatus.

CAP. XIV. Successit huic NERO,
 Caligulae auunculo suo simillimus, qui
 imperium Romanorum et deformavit et
 diminuit: inusitatae luxuriae, sumtuum-
 que

que, ut qui exemplo Caii Caligulae calidis et frigidis lauaret unguentis: retibus aureis piscaretur, quae blatteis funibus extrahebat. Infinitam partem senatus interfecit; bonis omnibus hostis fuit. Ad postremum se tanto dedecore prostituit, ut et saltaret et cantaret in scena, citharodico habitu vel tragico. Parricidia multa commisit, fratre, uxore, matre interfectis. Urbem Romam incendit, ut spectaculi eius imaginem cerneret, quali olim Troia capta arserat. In re militari nihil omnino ausus, Britanniam pene amisit. Nam duo sub hoc nobilissima oppida capta illic atque euerfa sunt: Armeniam Parthi sustulerunt, legionesque Romanas sub iugum miserunt. Duae tamen prouinciae sub eo factae sunt, Pontus Polemoniachus, concedente rege Polemone; et Alpes Cottiae, Cottio rege defuncto.

CAP. XV. Per haec Romanae urbi execrabilis, ab omnibus simul destitutus, et a senatu hostis iudicatus, cum quaereretur ad poenam (quae poena erat talis, ut nudus per publicum ductus, furca capiti eius inserta, virgis usque ad mortem caederetur, atque ita praeci-

 cipitaretur de faxo) e palatio fugit, et in suburbano se liberti sui, quod inter Salariam et Nomentanam viam ad quartum urbis milliarium, interfecit. Aedificauit Romae thermas, quae ante Neronianae dictae; nunc Alexandrinae appellantur. Obiit trigesimo et altero aetatis anno, imperii quarto decimo, atque in eo omnis familia Augusti consumpta est.

CAP. XVI. Huic Seruius GALBA successit, antiquissimae nobilitatis senator, cum septuagesimum et tertium annum ageret aetatis: ab Hispanis et Gallis imperator electus, mox ab uniuerso exercitu libenter acceptus. Nam priuata eius vita insignis fuerat militaribus et ciuilibus rebus; saepe consul, saepe pro consule, frequenter dux in grauissimis bellis. Huius breue imperium fuit, et quod bona haberet exordia, nisi ad seueritatem propensior videretur. Infidiis tamen Othonis occisus est, imperii mense septimo: iugulatus in foro Romae, sepultusque in hortis suis, qui sunt Aurelia via non longe ab urbe Roma.

CAP.

CAP. XVII. OTHO, occiso Galba, inualit imperium, materno genere nobilior quam paterno, neutro tamen obscuro: in priuata vita mollis, (et Neronis familiaris:) in imperio documentum sui non potuit ostendere. Nam cum iisdem temporibus, quibus Otho Galbam occiderat, etiam Vitellius factus esset a Germanicianis exercitibus imperator, bello contra eum suscepto, cum apud Bebricum in Italia leui proelio victus esset, ingentes tamen copias ad bellum haberet, sponte semetipsum occidit. Petentibus militibus, ne tam cito de belli desperaret euentu, cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum ciuile bellum commoueretur; voluntaria morte obiit, trigesimo et octauo aetatis anno, nonagesimo et quinto imperii die.

CAP. XVIII. Dein VITELLIVS imperio potitus est, familia honorata magis, quam nobili. Nam pater eius non admodum clare natus, tres tamen ordinarios gesserat consulatus. Hic cum multo dedecore imperauit, et graui faetitia notabilis, praecipue ingluuie et voracitate: quippe cum de die saepe
 quar-

quarto vel quinto feratur epulatus. Notissima certe coena memoriae mandata est, quam ei Vitellus frater exhibuit; in qua, super ceteros sumtus, duo millia piscium, septem autem millia appofita traduntur. Hic cum Neroni fimilis esse vellet, atque id adeo prae se ferret, ut etiam exsequias Neronis, quae humiliter sepultae fuerant, honoraret, a Vespasiani ducibus occisus est, interfecto prius Sabino, Vespasiani imperatoris fratre, quem cum Capitolio incendit. Interfectus autem est, et magno dedecore tractus per urbem Romam publice, nudus, erecta coma et capite, subiecto ad mentum gladio, stercore in vultum et pectus ab omnibus obuiis appetitus: postremo iugulatus, et in Tiberim deiectus, etiam communi caruit sepultura. Perit autem aetatis anno septimo et quinquagesimo, imperii mense VIII et die uno.

CAP. XIX. VESPASIANVS huic successit, factus apud Palaestinam imperator; princeps obscure quidem natus, sed optimis comparandus; priuata vita illustris; ut qui a Claudio in Germaniam, de-

deinde in Britanniam missus, tricies et bis cum hoste conflixerit; duas validissimas gentes, XX oppida, insulam Veſtam, Britanniae proximam, imperio Romano adiecerit. Romae se in imperio moderatissime gessit: pecuniae tamen avidior fuit, ita ut eam nulli iniuste auferret: quam cum omni diligentiae prouisione colligeret, tamen studiosissime largiebatur, praecipue indigentibus. Nec facile ante eum cuiusquam principis vel maior est liberalitas comperta, vel iustior. Placidissimae bonitatis, ut qui maiestatis quoque contra se reos non facile puniret ultra exilii poenam. Sub hoc Iudaea Romano accessit imperio; et Hierosolima, quae fuit urbs nobilissima Palaestinae. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzantium, Samum, quae liberae ante hoc tempus fuerant: item Thraciam, Ciliciam: Commagenem, quae sub regibus amicis egerant, in prouinciarum formam redegit.

CAP. XX. Offensarum et inimicitiarum immemor fuit: conuicia a caustidicis et philosophis in se dicta, leuiter tulit: diligens tamen coercitor disciplinae militaris. Hic cum Tito filio de
Hie-

❖

Hierosolymis triumphauit. Per haec cum senatui et populo, postremo cunctis amabilis ac iucundus esset, profluuio ventris extinctus est in villa propria, circa Sabinos, annum aetatis agens sexagesimum nonum, imperii nonum, et diem septimum: atque inter diuos relatus est. Genituram filiorum ita cognitam habuit, ut cum multae contra eum coniurationes fierent, quas patefactas ingenti dissimulatione contempsit, in senatu dixerit, *aut filios sibi successuros, aut neminem.*

CAP. XXI. Huic TITVS filius successit, qui et ipse Vespasianus est dictus, vir omnium virtutum genere mirabilis adeo, ut *amor et deliciae humani generis* diceretur. Facundissimus, bellicosissimus, moderatissimus: causas latine egit; poemata et tragoedias graece composuit. In oppugnatione Hierosolymorum sub patre militans, XII oppugnatores, XII sagittarum ictibus confixit. Romae tantae ciuitatis in imperio fuit, ut nullum omnino puniret: conuictos aduersum sese coniurationis ita dimiserit, ut in eadem familiaritate, qua antea, habue-

 buerit. Facilitatis liberalitatisque tantae fuit, ut, cum nulli quidquam negaret et ab amicis reprehenderetur, responderit, *nullum tristem debere ab imperatore discedere.* Praeterea cum quadam die in coena recordatus fuisset, nihil se illo die cuiquam praestitisse, dixerit: *amici, hodie diem perdididi.* Hic Romae amphitheatrum aedificauit, et quinque millia ferarum in dedicatione eius occidit.

CAP. XXII. Per haec inusitato fauore dilectus, morbo periit in ea, qua pater, villa, post biennium, menses octo, dies XX, quam imperator erat factus, aetatis anno altero et quadragesimo. Tantus luctus eo mortuo publicus fuit, ut omnes tanquam in propria doluerint orbitate. Senatus obitus ipsius circa vesperam nunciato, nocte irrupit in curiam, et tantas rei mortuo laudes gratiasque congescit, quantas nec viuo unquam egerat, nec praesenti. Inter diuos relatus est.

CAP. XXIII. DOMITIANVS mox accepit impetium, frater ipsius iunior: Neroni, aut Caligulae, aut Tiberio familiarior,

lior, quam patri vel fratri suo. Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus, libidinis, iracundiae, crudelitatis, auaritiae, tantum in se odii concitauit, ut merita et patris et fratris aboleret. Interfecit nobilissimos ex senatu: dominum se et deum primus appellari iussit: nullam sibi nisi auream et argenteam statuam in Capitolio poni passus est: consobrinos suos interfecit: superbia quoque in eo execrabilis fuit. Expeditiones quatuor habuit: unam aduersum Sarmatas; alteram aduersum Cattos, duas aduersum Dacos. De Dacis Cattisque duplicem triumphum egit: de Sarmatis solam lauream usurpauit. Multas tamen calamitates iisdem bellis passus est. Nam in Sarmatia legio eius cum duce interfecta: et a Dacis Oppius Sabinus consularis, et Cornelius Fuscus, praefectus praetorio, cum magnis exercitibus occisi sunt. Romae quoque multa opera fecit: in his Capitolium, et Forum transitorium, Odeum, Diuorum Porticus, Iseum, Serapeum, ac Stadium. Verum cum ob scelera uniuersis exosus esse coepisset, interfectus est suorum coniuratione in

• *Eutropius.* G pa-

palatio, anno aetatis XLV, imperii quinto decimo. Funus eius cum ingenti dedecore per vespillones exportatum, et ignobiliter est sepultum.

LIBER OCTAVVS.

CAP. I. **A**nno octingentesimo et quinquagesimo ab urbe condita, Vetere et Valente consulibus, respublica ad prosperrimum statum rediit, bonis principibus ingenti felicitate commissa. Domitiano enim, exitiabili tyranno, NERVA successit, vir in priuata vita moderatus et strenuus; nobilitatis mediae. Qui senex admodum, operam dante Petronio Secundo, praefecto praetorio; item Parthenio interfectore Domitiani, imperator factus, aequissimum se et ciuillissimum praebuit. Reipublicae diuina prouisione consuluit, Traianum adoptando. Mortuus est Romae post annum et quatuor menses imperii sui, ac dies octo: aetatis septuagesimo et altero anno: atque inter diuos relatus est.

CAP.

✻ ✻

CAP. II. Succedit ei VLPIVS CRINITVS TRAIANVS, natus Italicae in Hispania, familia antiqua magis, quam clara. Nam pater eius primum COS. fuit: imperator autem apud Agrippinam in Gallis factus est. Rempublicam ita administrauit, ut omnibus principibus merito praeferatur. Inusitatae ciuilitatis et fortitudinis fuit. Romani imperii, quod post Augustum defensum magis fuerat, quam nobiliter ampliatum, fines longe, lateque diffudit: urbes trans Rhenum in Germania reparauit. Daciam, Decibalo victo, subegit, prouincia trans Danubium facta in his agris, quos nunc Taiphali habent, Victophali et Theruingi. Ea prouincia decies centena millia passuum in circuitu tenet.

CAP. III. Armeniam, quam occupauerant Parthi, recepit, Parthamafire occiso, qui eam tenebat. Albanis regem dedit. Iberorum regem, et Sauromatarum, et Bosporanorum, et Arabum, et Osdroenorum, et Colchorum, in fidem accepit. Corduenos, Marcomedos occupauit; et Anthemusium magnam Persidis regionem; Seleuciam et Cteliphontem, Babylonem et Messenios vicit ac tenuit:

 nuit: usque ad Indiae fines et mare rubrum accessit: atque ibi tres prouincias fecit, Armeniam, Assyriam, Mesopotamiam, cum his gentibus, quae Madenam attingunt. Arabiam postea in prouinciae formam redegit. In mari rubro classem instituit; ut per eam Indiae fines vastaret.

CAP. IV. Gloriam tamen militarem ciuilitate et moderatione superauit, Romae et per prouincias aequalem se omnibus exhibens; amicos salutandi causa frequentans, vel aegrotantes; vel cum festis dies habuissent, conuiuia cum iisdem indiscreta vicissim habens; saepe in vehiculis eorum sedens; nullum senatorum laedens, nihil iniustum ad augendum fiscum agens; liberalis in cunctos, publice priuatimque ditans omnes, et honoribus augens, quos vel mediocri familiaritate cognouisset; orbem terrarum aedificans; multas immunitates ciuitatibus tribuens; nihil non tranquilum et placidum agens; adeo, ut omni eius aetate unus senator damnatus sit, atque is tamen per senatum, ignorante Traiano. Ob haec per orbem terrarum
 Deo

Deo proximus, nihil non venerationis meruit et viuus et mortuus.

CAP. V. Inter alia dicta hoc ipse fertur egregium. Amicis enim culpantibus, quod nimis circa omnes communis esset, respondit: *Talem se imperatorem esse priuatis, quales esse sibi imperatores priuatus optasset.* Post ingentem igitur gloriam belli domique quaesitam, e Perfide rediens, apud Seleuciam Isauriae profluoio ventris extinctus est. Obiit autem aetatis anno LXIII, mense nono, et die quarto: imperii anno XIX, mense VI, die XV. Inter diuos relatus est, solusque omnium intra urbem sepultus. Ossa eius collocata in urna aurea in foro, quod aedificauit, sub columna sita sunt: cuius altitudo CXLIV pedes habet. Huius tantum memoriae delatum est, ut usque ad nostram aetatem non aliter in senatu principibus acclametur, nisi FELICIOR AVGVSTO, MELIOR TRAIANO. Adeo in eo gloria bonitatis obtinuit, ut vel adsentantibus, vel vere laudantibus occasionem magnificentissimi praestet exempli.

CAP. VI. Defuncto Traiano, AELIUS HADRIANVS creatus est princeps; sine aliqua quidem voluntate Traiani, sed operam dante Plotina, Traiani uxore. Nam eum Traianus, quanquam consobrinae filium, viuis noluerat adoptare. Natus et ipse Italicae in Hispania; qui Traiani gloriae inuidens statim prouincias tres reliquit, quas Traianus addiderat; et de Assyria, Mesopotamia, et Armenia reuocauit exercitus, ac finem imperii esse voluit Euphratem. Idem de Dacia facere conatum, amici deterruerunt, ne multi ciues Romani barbaris traderentur; propterea quod Traianus, victa Dacia, ex toto orbe Romano infinitas eo copias hominum transtulerat, ad agros et urbes colendas. Dacia enim diuturno bello Decibali viris fuerat exhausta.

CAP. VII. Pacem tamen omni tempore imperii sui habuit, semel tantum per praesidem dimicauit; orbem Romanum circumiit; multa aedificauit. Facundissimus Latino sermone, Graeco eruditissimus fuit: non magnam clementiae gloriam habuit; diligentissimus tamen circa aerarium, et militum disciplinam. Obiit

Obiit in Campania, maior sexagenario, imperii anno XXI, mense X, die XXIX. Senatus ei tribuere noluit diuinos honores: tamen cum successor ipsius Titus Aurelius Fuluius Antoninus hoc vehementer exigeret, et uniuersi senatores palam resisterent, tandem obtinuit.

CAP. VIII. Ergo Hadriano successit T. ANTONINVS FVLVIVS BOIONIVS, idem etiam PIVS nominatus; genere claro, sed non admodum vetere; vir insignis, et qui merito Numae Pompilio conferatur, ita ut Romulo Traianus aequetur. Vixit ingenti honestate priuatus; maiori, in imperio; nulli acerbus, cunctis benignus: in re militari moderata gloria, defendere magis prouincias, quam amplificare studens, viros aequissimos ad administrandam rempublicam quaerens; bonis honorem habens, improbos sine aliqua acerbitate detestans: regibus amicis venerabilis non minus, quam terribilis; adeo ut barbarorum plurimae nationes depositis armis, ad eum controuersias suas litesque deferrent, sententiaeque eius parerent. Hic ante imperium ditissimus, opes quidem omnes suas stipendiis militum, et circa

amicos liberalitatibus minuit; verum aerarium opulentum reliquit. PIVS propter clementiam dictus est. Obiit apud Lorium, villam suam, milliario ab urbe XII. vitae anno LXXIII. imperii XXIII, atque inter diuos relatus est, et merito consecratus.

CAP. IX. Post hunc imperavit MARCVS ANTONINVS VERVS, haud dubie nobilissimus; quippe cum eius origo paterna a Numa Pompilio, materna a Salentino rege penderet: et cum eo L. ANNIVS ANTONINVS VERVS. Tumque primum Romana respublica duobus, aequo iure imperium administrantibus, paruit: cum usque ad eos, singulos semper habuisset Augustos.

CAP. X. Hi et genere inter se coniuncti fuerunt, et adfinitate. Nam Verus Annius Antoninus, M. Antonini filiam in matrimonium habuit: M. autem Antoninus gener Antonini Pii fuit per uxorem Galeriam Faustina[m] iuniorem consobrinam suam. Hi bellum contra Parthos gesserunt; qui post victoriam Traiani tum primum rebellauerant. Verus Antoninus ad id profectus est: qui Antiochiae et circa Armeniam agens, multa

* * * * *
 multa per duces, et ingentia patrauit:
 Seleuciam, Assyriae urbem nobilissimam,
 cum quadraginta millibus hominum ce-
 pit: Parthicum triumphum reuexit; cum
 fratre eodemque socero triumphauit. Obiit
 tamen in Venetia, cum a Concordia ci-
 uitate Altinum proficisceretur, et cum
 fratre in vehiculo sederet; subito fan-
 guine ictus, casu morbi, quem Graeci
 ἀπόπληξις vocant. Vir ingenii parum
 ciuilis; reuerentia tamen fratris nihil
 unquam atrox ausus. Cum obisset un-
 decimo imperii anno, inter deos relatus
 est.

CAP. XI. Post eum MARCVS AN-
 TONINVS solus rempublicam tenuit,
 vir, quem mirari facilius quis, quam lau-
 dare possit. A principio vitae tranquil-
 lissimus: adeo ut in infantia quoque vul-
 tum nec ex gaudio, nec ex moerore mu-
 taret. Philosophiae deditus Stoicae;
 ipse etiam non solum vitae moribus; sed
 etiam eruditione philosophus: tantae
 admirationis adhuc iuuenis, ut eum suc-
 cessorem parauerit Hadrianus relinquere:
 adoptato tamen Antonino Pio, generum

esse ei idcirco voluerit, ut hoc ordine ad imperium perueniret.

CAP. XII. Institutus est ad philosophiam per Appollonium Chalcedonium; ad scientiam litterarum Graecarum, per Sextum Chaeronensem, Plutarchi nepotem. Latinas autem litteras eum Fronto, orator nobilissimus, docuit. Hic cum omnibus Romae aequo iure egit, ad nullam insolentiam elatus imperii fastigio liberalitatis promptissimae: prouincias ingenti benignitate et moderatione tractauit. Contra Germanos eo principe res feliciter gestae sunt. Bellum ipse unum gessit Marcomannicum: sed quantum nulla memoria fuit, adeo, ut Punicis conferatur. Nam eo grauius est factum, quod uniuersi exercitus Romani perierant. Sub hoc enim tantus casus pestilentiae fuit, ut post uictoriam Perficam, Romae ac per Italiam prouinciasque, maxima hominum pars, militum omnes fere copiae languore defecerint.

CAP. XIII. Ingenti ergo labore et moderatione, cum apud Carnuntum iugitriennio perseuerasset, bellum Marcomannicum confecit, quod cum his Quadi, Vandali, Sarmatae, Sueui, atque
omnis

 omnis barbaria commouerat: multa hominum millia interfecit: ac Pannoniis seruitio liberatis, Romae rursus cum Commodo Antonino, filio suo, quem iam Caesarem fecerat, triumphauit. Ad huius belli usum, aerario exhausto, cum largitiones nullas haberet, neque indicere prouincialibus aut senatui aliquid vellet; instrumentum regii cultus, facta in foro diui Traiani sectione, distraxit: vasa aurea, pocula crySTALLINA et murrhina, uxori ac suam sericam ac auream vestem; multa ornamenta gemmarum: ac per duos continuos menses ea venditio habitata est, multumque auri redactum. Post victoriam tamen emtoribus pretia restituit, qui reddere comparata voluerunt: molestus nulli fuit, qui maluit semel empta retinere.

CAP. XIV. Hic permisit viris clarioribus, ut conuiuia eodem cultu, quo ipse, et ministris similibus, exhiberent. In editione munerum post victoriam adeo magnificus fuit, ut centum simul leones exhibuisse tradatur. Cum igitur fortunatam rempublicam et virtute et mansuetudine reddidisset, obiit XVIII imperii anno, vitae LXI, et omnibus

cor-

certatim adnitentibus, inter diuos relatus est.

CAP. XV. Huius successor L. ANTONINVS COMMODVS nihil paternum habuit: nisi quod contra Germanos feliciter et ipse pugnauit. Septembrem mensē ad nomen suum transferre conatus est, ut Commodus diceretur. Sed luxuria et obscenitate deprauatus, gladiatoriiis armis saepissime in ludo, deinceps etiam in amphitheatro cum huiusmodi hominibus saepe dimicauit. Obiit morte subita atque adeo, ut strangulatus, vel veneno interfectus putaretur: cum annis XII post patrem, et VIII mensibus imperasset; tanta execratione omnium, ut hostis humani generis etiam mortuus iudicaretur.

CAP. XVI. Huic successit PERTINAX, grandaeuus iam, ut qui septuagenariam attigisset aetatem; praefecturam urbi tum agens, ex S. C. imperare iussus. Octogesimo imperii die, praetorianorum militum seditione, et Iuliani scelere occisus est.

CAP. XVII. Post eum SALVIVS IVLIANVS rempublicam inuasit, vir nobilis et iure peritissimus; nepos Saluii
Iu-

Juliani, qui sub diuo Hadriano *perpetuum* composuit *edictum*. Victus est a Seuero apud Muluium pontem, interfectus in palatio. Vixit mensibus septem, postquam coeperat imperare.

CAP. XVIII. Hinc imperii Romani administrationem SEPTIMIUS SEVERUS accepit: oriundus ex Africa, provincia Tripolitana, oppido Lepti. Solus omni memoria et ante et postea ex Africa imperator fuit. Hic primum fisci advocatus, mox militaris tribunus, per multa deinde ac varia officia atque honores, usque administrationem totius reipublicae venit. Pertinacem se appellari voluit, in honorem eius Pertinacis, qui a Iuliano fuerat occisus. Parcus admodum fuit, natura saeuus: bella multa, et feliciter gessit. Pescennium Nigrum, qui in Aegypto et Syria rebellauerat, apud Cyzicum interfecit. Parthos vicit et Arabas interiores et Adiabenos Arabas eo usque superauit, ut etiam prouinciam ibi faceret; idcirco Parthicus, et Arabicus Adiabenicus dictus est. Multa toto Romano orbe reparauit. Sub eo etiam Clodius Albinus, qui in occidendo Pertinace socius fuerat Iuliano, Cas-
sarem

farem se in Gallia fecit: victusque apud Lugdunum est, et interfectus.

CAP. XIX. Seuerus autem praeter bellicam gloriam etiam ciuilibus studiis clarus fuit, et litteris doctus, philosophiae scientiam ad plenum adeptus. Nouissimum bellum in Britannia habuit: utque receptas prouincias omni securitate muniret, vallum per XXXII millia passuum a mari ad mare deduxit. Decessit Eboraci admodum senex, imperii anno sexto decimo, mense tertio; et diuus appellatus est. Nam filios duos successores reliquit, Bassianum et Getam: sed Bassiano Antonini nomen a senatu uoluit imponi. Itaque dictus est M. Aurelius Antoninus Bassianus; patrique successit. Nam Geta hostis publicus iudicatus, confestim periit.

CAP. XX. MARCVS igitur AVRELIUS ANTONINVS BASSIANVS, idemque CARACALLA, morum fere paternorum fuit; paullo asperior, et minax. Opus Romae egregium fecit lauari, quae Antoninianae appellantur; nihil praeterea memorabile. Impatiens libidinis; ut qui nouercam suam Iuliam
uxo-

uxorem duxerit. Defunctus est in Osdroene apud Edeffam, moliens aduersum Parthos expeditionem, anno imperii VI, mense II, vix egressus aetatis XLIII annum, funere publico elatus est.

CAP. XXI. OPILIVS deinde MACRINVS, qui praefectus praetorio erat, cum filio DIADVMENO facti imperatores, nihil memorabile ex temporis breuitate gesserunt. Nam imperium eorum duum mensium, et unius anni fuit. Seditioe militari ambo pariter occisi sunt.

CAP. XXII. Creatus est post hos M. AVRELIVS ANTONINVS. Hic Antonini Caracallae filius putabatur: sacerdos autem Heliogabali templi erat. Is cum Romam ingenti et militum et senatus exspectatione venisset, probris se omnibus contaminavit. Impudicissime et obscoenissime vixit, biennioque post et VIII mensibus tumultu interfectus est militari; et cum eo mater Symia Syra.

CAP.

CAP. XXIII. Successit huic AVRELIVS ALEXANDER; ab exercitu Caesar, a senatu Augustus nominatus; iuuenis admodum: susceptoque aduersus Persas bello, Xerxem eorum regem gloriosissime vicit. Militarem disciplinam feuerissime rexit; quasdam tumultuantes legiones integras exauctorauit. Adseforem habuit, vel scrinii magistrum, Vlpianum, iuris conditorem. Romae quoque fauorabilis fuit. Perit in Gallia, militari tumultu, tertio decimo imperii anno, et die VIII; in matrem suam Mammaeam unice pius.

LIBER NONVS.

CAP. I. Post hunc MAXIMINVS ex corpore militari primus ad imperium accessit sola militum voluntate, cum nulla senatus intercessisset auctoritas: neque ipse senator esset. Is bello aduersus Germanos feliciter gesto, cum a militibus imperator esset appellatus, a Pupieno Aquileiae occisus est, de-

deserentibus eum militibus suis, cum filio adhuc puero; cum quo imperauerat triennio et paucis diebus.

CAP. II. Postea tres simul Augusti fuerunt, PUPPIENVS, BALBINVS. et GORDIANVS: duo superiores obscurissimo genere, Gordianus nobilis: quippe cuius pater, senior Gordianus, consensu militum, cum proconsulatum Africae ageret, Maximino imperante, princeps fuisset electus. Itaque cum Romam venissent Balbinus et Puppienus, in palatio interfecti sunt; soli Gordiano imperium reueruatum. Gordianus admodum puer, cum Tranquillinam Romae duxisset uxorem, Ianum geminum aperuit, et ad orientem profectus, Parthis bellum intulit, qui iam moliebantur erumpere. Quod quidem mox feliciter gessit, proeliisque ingentibus Perias adflixit. Rediens haud longe a Romanis finibus interfectus est fraude Philippi, qui post eum imperauit. Miles ei tumulum vigesimo milliario a Circesio, quod castrum nunc Romanorum est, Euphrati imminens, aedificauit, exsequias Romam reuexit; ipsum diuum appellauit.

Eutropius.

H

CAP.

CAP. III. PHILIPPI duo, filius ac pater, Gordiano occiso, imperium inuaserunt: atque exercitu incolumi reducto, ad Italiam e Syria profecti sunt. His in perantibus millelimus annus Romae urbis ingenti ludorum apparatu spectaculorumque celebratus est. Ambo deinde ab exercitu interfecti sunt: senior Philippus Veronae, Romae iunior. Annis quinque imperauerunt. Inter diuos tamen relati sunt.

CAP. IV. Post hos DECIUS, e Pannonia inferiore Budaliae natus, imperium sumit. Bellum ciuile, quod in Gallia motum fuerat, oppressit. Filium suum Caesarem fecit. Romae lauacrum aedificauit. Cum biennio ipse et filius imperassent, uterque in barbarico interfecti sunt, et inter diuos relati.

CAP. V. Mox imperatores creati sunt GALLVS HOSTILIANVS, et Galli filius VOLVSIANVS. Sub his Aemilianus in Moesia res novas molitus est: ad quem opprimendum cum ambo profecti essent, Interamnae interfecti sunt, non completo biennio. Nihil omni-

omnino clarum gesserunt. Sola pestilentia, et morbis, atque aegritudinibus notus eorum principatus fuit.

CAP. VI. AEMILIANVS obscurissime natus, obscurius imperavit, ac tertio mense extinctus est.

CAP. VII. Hinc LICINIUS VALERIANVS in Rhaetia et Norico agens, ab exercitu imperator, et mox Augustus est factus. GALLIENVS quoque Romae a senatu Caesar est appellatus. Horum imperium Romano nomini perniciosum, et pene exitiabile fuit, vel infelicitate principum, vel ignavia. Germani Rauennam usque venerunt. Valerianus in Mesopotamia bellum gerens, a Sapore Persarum rege superatus est: mox etiam captus, apud Parthos ignobili seruitute consenuit.

CAP. VIII. Gallienus, cum adolescens factus esset Augustus, imperium primum feliciter, mox commode, ad ultimum perniciose gessit. Nam iuuenis in Gallia et Illyrico multa strenue fecit, occiso apud Mursam Ingenuo, qui

H 2

pur-

purpuram sumferat, et Trebelliano. Diu placidus et quietus, mox in omnem lasciuam dissolutus, tenendae reipublicae habenas probrosa ignauia et desperatione laxauit. Alamanni vastatis Galliis, in Italiam irruerunt. Dacia, quae a Traiano ultra Danubium fuerat adiecta, amissa est. Graecia, Macedonia, Pontus, Asia, vastata per Gothos. Pannonia a Sarmatis Quadisque populata est. Germani usque ad Hispanias penetrauerunt, et ciuitatem nobilem Tarraconem expugnauerunt. Parthi Mesopotamia occupata, Syriam sibi coeperunt vindicare.

CAP. IX. Tum iam desperatis rebus, et deleto pene imperio Romano, POSTUMVS in Gallia, obscurissime natus purpuram sumit: et per annos decem ita imperauit, ut consumtas pene prouincias ingenti virtute et moderatione reparauerit: qui seditione militum interfectus est, quod Mogontiacum, quae aduersus eum rebellauerat, L. Aeliano res nouas moliente, diripiendam militibus tradere noluiisset. Post eum Marius, vilissimus opifex, purpuram accepit, et se-

secundo die interfectus est. Victorinus postea Galliarum accepit imperium, vir strenuissimus: sed cum nimiae libidinis esset, et matrimonia aliena corrumpere, Agrippinae occisus est, actuario quodam machinante dolum, imperii sui anno secundo.

CAP. X. Huic successit Tetricus senator, qui Aquitaniam honore praesidis administrans, absens a militibus imperator electus est, et apud Burdegalam purpuram sumit: seditiones multas militum pertulit. Sed dum haec in Gallia geruntur, in Oriente per Odenathum Persae victi sunt: defensa Syria, recepta Mesopotamia, usque ad Ctesiphontem Odenathus penetrauit.

CAP. XI. Ita, Gallieno rempublicam deserente, Romanum imperium in Occidente per Postumum, per Odenathum in Oriente seruatum est. Gallienus interea Mediolani cum Valeriano fratre occisus est, imperii anno nono: CLAUDIVSque ei successit, a militibus electus, a senatu appellatus Augustus. Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes,

tes, ingenti proelio vicit. Parcus vir, ac modestus, et iusti tenax, ac reipublicae gerendae idoneus: qui tamen intra imperii biennium morbo interiit, et diuus appellatus est. Senatus ingenti cum honore decoravit, scilicet ut in curia clypeus ipsi aureus, item in Capitolio statua aurea poneretur.

CAP. XII. QVINTILLVS post eum, Claudii frater, consensu militum imperator electus est, vir unicae moderationis et civilitatis, aequandus fratri, vel praeponendus. Consensu senatus appellatus Augustus septimo decimo die imperii occisus est.

CAP. XIII. Post eum AVRELIANVS suscepit imperium, Dacia Ripensi oriundus vir in bello potens, animi tamen immodici, et ad crudelitatem propensioris. quique Gothos strenuissime vicit. Romanam ditionem ad fines pristinos varia bellorum felicitate reuocavit. Superavit in Gallia Tetricum, apud Catalaunos: ipso Tetrico prodente exercitum suum, cuius assiduas seditiones ferre non poterat: quin etiam per litteras
oc.

occultas Aurelianum ita fuerat deprecatus, ut inter alia versu Virgiliano uteretur:

Eripe me his inuitte malis:

Zenobiam quoque, quae occiso Odenatho marito orientem tenebat, haud longe ab Antiochia sine graui proelio cepit. ingressusque Romam, nobilem triumphum, quasi receptor Orientis Occidentisque, egit, curram praecedentibus Tetrico et Zenobia, qui quidem Tetricus corrector Lucaniae postea fuit: ac priuatus diutissime vixit Zenobia autem posteros, qui adhuc manent, Romae reliquit.

CAP. XIV. Hoc imperante etiam monetarii in urbe rebellauerunt, vitiatis pecuniis, et Felicissimo rationali interfecto: quos Aurelianus victos ultima crudelitate compescuit: plurimos nobiles capite damnauit: saeuus et sanguinarius, ac necessarius magis in quibusdam, quam in ullo amabilis imperator. Trux omni tempore, etiam filii sororis interfecto: disciplinae tamen militaris, et morum dissolutorum magna ex parte corrector.

CAP. XV. Urbem Romam muris fir-
 mioribus cinxit, ⁴⁵ templum Soli aedifica-
 uit: in quo infinitum auri gemmarumque
 constituit. Prouinciam Daciam, quam
 Traianus ultra Danubium fecerat, inter-
 miuit, vastato omni Illyrico et Moesia,
 desperans eam posse retinere: adductos-
 que Romanos ex urbibus et agris Daciae,
 in media Moesia collocavit: appellavit-
 que eam Daciam, quae nunc duas Moe-
 lias diuidit, et est in dextera Danubio in
 mare fluenti, cum antea fuerit in laeua.
 Occiditur serui sui fraude, qui ad quos-
 dam militares viros, amicos ipsius, no-
 mina pertulit adnotata falso manum eius
 imitatus, tanquam Aurelianus ipsos pa-
 raret occidere. Itaque ut praeueniretur,
 ab hisdem interfectus est in itineris medio,
 quod inter Constantinopolin et Heracleam
 est stratae veteris. Locus Coenophru-
 rium appellatur. Mors tamen eius in-
 ulta non fuit. Meruit quoque inter di-
 uos referri. Imperauit annos quinque,
 menses VI.

CAP. XVI. TACITVS post hunc sus-
 cepit imperium vir egregie moratus, et
 reipublicae gerendae idoneus. Nihil
 ta-

tamen clarum potuit ostendere, intra sextum mensem imperii morte praeventus. FLORIANVS, qui Tacito successerat, duobus mensibus, et diebus XX in imperio fuit; neque quicquam dignum memoria egit.

CAP XVII. Post hunc PROBVS, vir illustris gloria militari, ad administrationem reipublicae accessit. Gallias a barbaris occupatas ingenti proellorum felicitate restituit. Quosdam imperium usurpare conatos, scilicet Saturnium in Oriente, Proculum et Bonosum Agrippinae, certaminibus oppressit. Vineas Gallos et Pannonios habere permisit opere militari Almam montem apud Syrmium, et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conferuit, et prouincialibus colendas dedit. Hic cum bella innumera gessisset, pace parata dixit, breui milites necessarios non futuros. vir acer, strenuus, iustus, et qui Aurelianum aequaret gloria militari. morum autem ciuilitate superaret. Interfectus est tamen Syrmii, tumultu militari, in turri ferrata. Imperauit annos VI, menses quatuor.

CAP. XVIII. Post hunc CARVS est factus Augustus, Narbonae natus in Gallia: qui confestim Carinum et Numerianum filios, Caesares fecit, cum quibus regnavit duobus annis. sed dum bellum aduerum Sarmatas gerit, nuntiato Persarum tumultu ad Orientem profectus, res contra Persas nobiles gessit: ipsos proelio fudit Cochen et Cteiphontem, urbes nobilissimas, cepit: et cum castra supra Tigridem haberet, ictu diuini fulminis periit. NUMERIANVS quoque filius eius, quem secum ad Persas duxerat, adolescens egregiae indolis, cum oculorum dolore correptus in lecticula veheretur, impulsore Apro, qui focer eius erat, per inuidias occisus est. et cum dolo occultaretur ipsius mors, quousque Aper inuadere posset imperium, foetore cadaveris prodita est. Milites enim, qui eum sequebantur, foetore commoti, ductis lecticulae palliis, post aliquot dies mortem eius notam habere potuerunt.

CAP. XIX. Interea CARINVS, quem Caesarem ad Parthos proficiscens Carus in Illyrico, Gallia, Italia reliquerat, omni-

omnibus se sceleribus inquinavit: plurimos innoxios, fictis criminibus, occidit: matrimonia nobilia corrupit; condiscipulis quoque, qui eum in auditorio vel levi fatigatione taxauerant, perniciosus fuit. Ob quae omnibus hominibus iniustus, non multo post poenas dedit. Nam de Perside victor exercitus rediens, cum Carum Augustum fulmine, Numerianum Caesarem insidiis perdidisset, DIOCLETIANVM imperatorem creavit, Dalmatia oriundum, virum obscurissime natum: adeo ut a plerisque scribae filius, a nonnullis Anulini senatoris libertinus fuisse credatur.

CAP. XX. Is prima militum concione iuravit, Numerianum nullo suo dolo interfectum. et cum iuxta eum Aper, qui Numeriano insidias fecerat, constitisset, in conspectu exercitus, manu Diocletiani percussus est. Postea Carinum, omnium odio et detestatione viventem, apud Margum ingenti proelio vicit, proditum ab exercitu suo, quem fortiozem habebat: certe desertum, inter Viminacium atque Aureum montem. Ita rerum Romanarum potitus, cum tumul-

 multum rusticani in Gallia concitassent, et factioni suae Bagaudarum nomen imponerent, duces autem haberent Aman- dum et Aelianum: ad subigendos eos Ma- ximianum Herculum Caesarem misit; qui levibus proeliis agrestes domuit, et pa- cem Galliae reformavit.

CAP. XXI. Per haec tempora etiam Carausius, qui vilissime natus, strenuae militiae ordine famam egregiam fuerat consecutus, cum apud Bononiam per tra- ctum Belgicae et Armoricae pacandum mare accepisset, quod Franci et Saxones infestabant, multis barbaris saepe captis, nec praeda integra aut provincialibus red- dita, aut imperatoribus missa; cum suspi- cio esse coepisset, consulto ab eo admitti barbaros, ut transeuntes cum praeda ex- ciperet, atque hac se occasione ditaret; a Maximiano iussus occidi, purpuram sum- sit, et Britannias occupavit.

²⁰⁴
 CAP. XXII. Ita cum per omnem or- bem terrarum res turbatae essent, Ca- rausius in Britannis rebellaret, Achil- leus in Aegypto, Africam Quinquegen- tianam

tiani infestarent, Narseus Orienti bellum
 inferret; Diocletianus MAXIMIANVS
 HERCVLIVM ex Caesare fecit Augu-
 stum, Constantium et Maximianum Cae-
 sares: quorum Constantius per filiam ne-
 pos Claudii traditur: Maximianus Galeri-
 us in Dacia haud longe a Sardica natus.
 atque ut eos etiam adfinitate coniungeret,
 Constantius priuignam Herculi Theodo-
 ram accepit, ex qua postea sex liberos,
 Constantini fratres, habuit: Galerius fili-
 am Diocletiani Valeriam: ambo uxores,
 quas habuerant, repudiare compulsi. Cum
 Carausio tamen, cum bella frustra tentata
 essent contra virum rei militaris peritissi-
 mum, ad postremum pax conuenit. Eum
 post septennium Allectus, socius eius,
 occidit, atque ipse post eum Britannias
 triennio tenuit: qui ductu Asclepiodoti,
 praefecti praetorio, est oppressus. Ita Bri-
 tanniae decimo anno receptae.

CAP. XXIII. Per idem tempus a
 Constantino Caesare in Gallia pugnatum
 est circa Lingonas: die una aduersam et
 secundam fortunam expertus est. Nam
 cum, repente barbaris ingruentibus, in-
 tra ciuitatem esset coactus tam praeci-
 piti

biti necessitate, ut clausis portis in murum funibus tolleretur; vix quinque horis mediis, aduentante exercitu, sexaginta fere millia Alamannorum cecidit. Maximianus quoque Augustus bellum in Africa profligauit, domitis Quinquegentianis, et ad pacem redactis. Diocletianus obsesum Alexandriae Achilleum octauo fere mense superauit, eumque interfecit. Victoria acerbe usus est; totam Aegyptum grauib; proscriptiōnibus caedibusque foedauit. Ea tamen occasione ordinauit prouide multa, et disposuit; quae ad nostram aetatem manent.

CAP. XXIV. Galerius Maximianus primo aduersus Narseum proelium habuit, inter Callinicum Carrasque congressus, cum inconsulte magis, quam ignaue dimicasset. Admodum enim parua manu cum copiosissimo hoste commisit. Pulsus igitur, et ad Diocletianum profectus, cum ei in itinere occurrisset, tanta insolentia a Diocletiano fertur exceptus, ut per aliquot passuum millia purpuratus tradatur ad vehiculum cucurrisse.

CAP.

CAP. XXV. Mox tamen per Illyri-
 cum Moesiamque contractis copiis, rur-
 sus cum Narseo, Hormisdæ et Saporis
 auo, in Armenia maiori pugnavit succes-
 su ingenti, nec minore consilio, simulque
 fortitudine: quippe qui etiam speculatoris
 munus cum altero ac tertio equite susce-
 perit. Pulso Narseo castra eius diripuit;
 uxores, sorores, liberos cepit; infinitam
 extrinsecus Persarum nobilitatem, gazam
 Perlicam copiosissimam: ipsum in ultimas
 regni solitudines egit, quare ad Diocleti-
 anum, in Mesopotamia cum praesidiis tum
 morantem, ovans regressus, ingenti ho-
 nore susceptus est. Varia deinceps at-
 que simul, et viritim bella gesserunt,
 Carpis et Basternis subactis, Sarmatis vi-
 ctis: quarum nationum ingentes captivo-
 rum copias in Romanis finibus locaue-
 runt.

CAP. XXVI. Diocletianus moratus
 callide fuit, sagax praeterea, et admo-
 dum subtilis ingenio, et qui severita-
 tem suam aliena invidia vellet explere.
 Diligentissimus tamen et sollertissimus
 princeps; et qui imperio Romano pri-
 mus regiae consuetudinis formam ma-
 gis,

gis, quam Romanae libertatis, inuexit: adorarique se iussit, cum ante eum cuncti salutarentur: ornamenta gemmarum vestibus calceamentisque indidit. Nam prius imperii insigne in chlamyde purpurea tantum erat: reliqua communia.

CAP. XXVII. Herculus autem pro- palam ferus, et inciuilis ingenii, asperitatem suam etiam vultus horrore significans. Hic naturae suae indulgens, Diocletiano in omnibus, etiam seuerioribus consiliis, obsecutus est. Cum tamen ingrauescente aeuo parum se idoneum Diocletianus moderando imperio esse sentiret, auctor Herculo fuit, ut in priuatam vitam concederent, et stationem tuendae reipublicae viridioribus iunioribusque mandarent. Cui aegre collega obtemperauit, tamen uterque una die priuato habitu imperii insigne mutauit, Nicomediae Diocletianus, Herculus Mediolani: post triumphum inclitum, quem Romae ex numerosis gentibus egerant, pompa ferulorum illustri, qua Narsei coniuges sororesque et liberi ante currum ducti sunt. Concesserunt tunc Salonas unus, alter in Lucaniam.

CAP.

CAP. XXVIII. Diocletianus priuatus in villa, quae haud procul a Salonis est, praeclaro otio fenuit; inusitata virtute usus, ut solus omnium post conditum Romanum imperium, ex tanto fastigio spontae ad priuatae vitae statum ciuilitatemque remearet. Contigit igitur ei, quod nulli post natos homines, ut, cum priuatus obisset, inter diuos tamen referretur.

LIBER DECIMVS.

CAP. I. **H**is igitur abeuntibus, ad administrationem reipublicae CONSTANTIVS et GALERIVS Augusti creati sunt: diuisusque inter eos ita Romanus Orbis, ut Galliam, Italiam, Africam, Constantius; Illyricum, Asiam, Orientem Galerius obtineret: sumtis duobus Caesaribus. Constantius tamen, contentus dignitate Augusti, Italiae atque Africae administrandae sollicitudinem recusauit: vir egregius et praestantissime ciuilitatis, diuitiis prouincialium ac priuatorum studens, fisci commoda

Eutropius. I non

non admodum adfectans: ducensque *melius, publicas opes a priuatis haberi, quam intra unum claustrum reseruari.* adeo autem cultus modici, ut ~~feratis~~ diebus, si cum amicis numerosioribus esset epulandum, priuatorum argento ostiatim petito triclinia sternerentur. Hic non modo amabilis, sed etiam venerabilis Gallis fuit: praecipue quod Diocletiani suspectam prudentiam, et Maximiani sanguinariam temeritatem imperio eius euaserant. Obiit in Britannia Eboraci, principatus anno tertio decimo, atque inter diuos relatus est.

CAP. II. Galerius vir et probe moratus, et egregius in re militari, cum Italiam quoque, finente Constantio administrationi suae accessisse sentiret, Caesares duos creauit, (MAXIMINVM, quam Orienti praefecit: et SEVERVM, qui Italiam dedit: ipse in Illyrico commoratus est.) Verum Constantio mortuo, CONSTANTINVS, ex obscuriori matrimonio eius filius, in Britannia creatus est imperator, et in locum patris exoptatissimus moderator accessit. Romae interea praetoriani, excita-
to

to tumultu, MAXENTIVM Hercu-
 lii filium, qui haud procul ab urbe in
 villa publica morabatur, Augustum nun-
 cupauerunt. Quo nuntio Maximianus
 Herculus ad spem arrectus resumendi fa-
 stigii, quod inuitus amiserat, Romam
 aduolauit e Lucania, quam sedem priua-
 tus elegerat, in agris amoenissimis con-
 fenescens; Diocletianumque etiam per
 litteras adhortatus est, ut depositam re-
 sumeret potestatem: quas ille irritas ha-
 buit. Sed aduersum motum praetoria-
 norum atque Maxentii, Seuerus Caesar
 Romam missus a Galerio, cum exercitu
 venit; obsidensque urbem; militum suo-
 rum scelere desertus est.

CAP. III. Auctae Maxentio opes,
 confirmatumque imperium. Seuerus fu-
 giens Rauennae interfectus est. Hercu-
 lius tamen Maximianus post haec in con-
 cione exercitus filium Maxentium nuda-
 re conatus, seditionem et conuicia mi-
 litum tulit. Inde ad Gallias profectus
 est, dolo ^{solu. m. v. m. p. o. n. e.} composito, tanquam a filio
 esset expulsus, ut Constantino genero
 iungeretur; moliens tamen Constanti-
 num reperta occasione interficere, qui

I 2

in

dolo

 in Galliis et militum et prouincialium ingenti iam fauore regnabat, caesis Francis atque Alamannis, captisque eorum regibus, quos etiam bestiis, cum magnificentum spectaculum muneris parasset, obiecit. Dedeētis igitur infidiis per Faustam filiam, quae dolum viro nuntiauerat, profugit Herculus, Massiliaeque oppressus (ex ea etenim nauigare ad filium praeparabat) poenas dedit iustissimo exitu: vir ad omnem asperitatem faeuitiamque proclius, infidus, incommodus, ciuilitatis penitus expers.

CAP. IV. Per hoc tempus a Galerio LICINIUS imperator est factus, Dacia oriundus, notus ei antiqua consuetudine, et in bello, quod aduersus Narseum gesserat, strenuis laboribus et officiis acceptus: mors Galerii confestim secuta est. Itaque respublica tum a nouis quatuor imperatoribus tenebatur, Constantino et Maxentio, filiis Augustorum, Licinio et Maximino, nouis hominibus. Quinto tamen Constantinus imperii sui anno bellum aduersum Maxentium ciuile commouit; copias eius multis proeliis fudit; ipsum postremo

 mo Romae aduersum nobiles omnibus exitiis faeuientem, apud pontem Muluium vicit, Italiaque est potitus. Non multo deinceps in Oriente quoque aduersus Licinium Maximinus res nouas molitus, vicinum exitium fortuita apud Tharsum morte praeuenit.

CAP. V. CONSTANTINVS tamen vir ingens, et omnia efficere nitens, quae animo praeparasset, simul principatum totius orbis adfectans, Licinio bellum intulit, quamuis necessitudo et affinitas cum eo esset: nam soror Constantia nupta Licinio erat; ac primo eum in Pannonia, ingenti apparatu bellum apud Cibalias instruentem, repentinus oppressit: omnique Dardania, Moesia, Macedonia potitus, numerosas prouincias occupauit.

CAP. VI. Varia deinceps inter eos bella, et pax reconciliata, ruptaque est. Postremo Licinius nauali et terrestri proelio victus, apud Nicomediam se dedit; et contra religionem sacramenti Thessalonicae priuatus occisus est. Eo tempore res Romana sub uno Augusto

et tribus Caesaribus (quod nunquam alias) fuit; cum liberi Constantini Galliae . . . Orienti, Italiaeque praeesent. Verum insolentia rerum secundarum aliquantum Constantinus ex illa fauorabili animi docilitate mutauit. Primum necessitudines persecutus, (Crispum filium,) egregium virum, et sororis filium, commodae indolis iuuenem, interfecit; mox uxorem; post numerosos amicos.

CAP. VII. Vir primo imperii tempore optimis principibus, ultimo mediis comparandus. Innumerae in eo animi corporisque virtutes claruerunt. Militaris gloriae appetentissimus, fortuna in bellis prospera fuit: verum ita, ut non superaret industriam. Nam etiam Gothos, post ciuile bellum, varie profligauit, pace ad postremum data; ingentemque apud barbaras gentes memoriam gratiae collocauit. Ciuilibus artibus et studiis liberalibus deditus; adfectator iusti amoris, quem omni sibi et liberalitate et docilitate quaesiuit; sicut in nonnullos amicos dubius, ita in reliquos egregius: nihil occasionum praeter-

termittens, quo opulentiores eos clariores praestaret.

CAP. VIII. Multas leges rogavit, quasdam ex bono et aequo, plerasque superfluas, nonnullas seueras. primusque urbem nominis sui ad tantum fastigium euehere molitus est, ut Romae aemulam faceret. Bellum aduersus Parthos moliens, qui iam Mesopotamiam fatigabant, uno et trigesimo anno imperii, aetatis sexto et sexagesimo, Nicomediae in villa publica obiit. Denunciata mors eius etiam per crinitam stellam, quae inusitatae magnitudinis aliquam diu fulsit: eam Graeci *κομήτην* vocant. atque inter diuos meruit referri.

CAP. IX. Successores filios tres reliquit: atque unum fratris filium. Verum Dalmatius Caesar prosperrima indole, neque patruo ab similibus, haud multo post oppressus est factione militari, et Constantio, patruole suo, finente potius, quam iubente. CONSTANTINVM porro, fratri bellum inferentem, et apud Aquileiam inconsultius proelium adgressum, Constantis duces interemerunt.

 runt. Ita respublica ad duos Augustos redacta. CONSTANTIS imperium strenuum aliquamdiu, et iustum fuit; mox cum et valetudine improspera, et amicis prauioribus uteretur, ad gravia vitia conuersus, cum intolerabilis prouincialibus, militibus iniucundus effet, factione Magnentii occisus est. Obiit haud longe ab Hispaniis, in castro, cui Helenae nomen est, anno imperii decimo septimo, aetatis trigesimo: rebus tamen plurimis strenue in militia gestis, exercituique per omne vitae tempus sine graui crudelitate terribilis.

CAP. X. Diuersa CONSTANTII fortuna fuit. A Persis enim multa et grauia perpeffus, saepe captis oppidis, obsessis urbibus, caesis exercitibus; nullumque ei contra Saporem prosperum proelium fuit; nisi quod, apud Singaram, haud dubiam victoriam ferocia militum amisit; qui pugnam seditiose et stolide, contra rationem belli, die iam praecipiti, poposcerunt. Post Constantis necem, Magnentio Italiam, Africam, Gallias, obtinente, etiam Illyricum res nouas habuit. VETRANIONE
ad

ad imperium consensu militum electo: quem grandaeuum iam, et cunctis amabilem diuturnitate et felicitate militiae, ad tuendum Illyricum, principem creauerunt: virum probum et morum veterum, ac iucundae ciuilitatis; sed omnium liberalium artium expertem; adeo, ut ne elementa quidem prima litterarum, nisi grandaeuus et iam imperator, acceperit.

CAP. XI. Sed a Constantio, qui ad ultionem fraternae necis, bellum ciuile commouerat, abrogatum est Vetricioni imperium: qui nouo inusitatoque more, consensu militum deponere inlignè compulsus est. Romae quoque tumultus fuit; Nepotiano, Constantini sororis filio, per gladiatoriam manum imperium inuadente; qui saeuiss exordiis dignum exitum nactus est. Vigesimo enim atque octauo die a Magnentianis ducibus oppressus, poenas dedit: caputque eius pilo per urbem circumlatum est: grauissimaeque proscriptiones et nobilium caedes fuerunt.

CAP. XII. Non multo post Magnentius apud Murfam profligatus acie est,

ac pene captus. Ingentes Romani imperii vires ea dimicatione consumtae sunt, ad quaelibet bella externa idoneae, quae multum triumphorum possent securitatisque conferre. Orienti mox a Constantio Caesar est datus, patruus filius GALLVS: Magnentiusque diuersis proeliis victus, vim vitae suae apud Lugdunum attulit, imperii anno tertio mense septimo: frater quoque eius Senonis, quem ad tuendas Gallias Caesarem miserat.

CAP. XIII. Per haec tempora etiam a Constantio, multis inciuiilibus gestis, Gallus Caesar occisus est: vir natura ferus, et ad tyrannidem pronior, si suo iure imperare licuisset. Siluanus quoque in Gallia res nouas molitus, ante diem trigessimum extinctus est.

CAP. XIV. Solusque imperio Romano eo tempore Constantius princeps et Augustus fuit. Mox IULIANVM Caesarem ad Gallias misit, patruelem suum, Galli fratrem: tradita ei in matrimonium sorore; cum multa oppida barbari expugnassent, alia obsiderent, ubique
foe-

foeda vastitas esset, Romanumque imperium non dubia iam calamitate nutaret; a quo modicis copiis apud Argentoratum, Galliae urbem, ingentes Alamannorum copiae extinctae sunt, rex nobilissimus captus: Galliae restituta. Multa postea per eundem Iulianum egregie aduersum barbaros gesta sunt: submotique ultra Rhenum Germani, et finibus suis Romanum imperium restitutum.

CAP. XV. Neque multo post, cum Germaniciani exercitus a Galliarum praesidio tollerentur, consensu militum Iulianus factus Augustus est: interiectoque anno, ad Illyricum obtinendum profectus, Constantio Parthicis bellis occupato: qui rebus cognitis ad bellum civile conuersus in itinere obiit inter Ciliciam Cappadociamque, anno imperii octauo et trigesimo, aetatis quinto et quadragesimo, meruitque inter diuos referri. vir egregiae tranquillitatis, placidus, nimis amicis et familiaribus credens; mox etiam uxoribus deditior: qui tamen primis imperii annis ingenti se modestia egerit; familiarium etiam locupletator; neque inhonoros finens, quo-

quorum, laboriosa expertus fuisset officia: ad feueritatem tamen propensior, si suspicio imperii moueretur; mitis alias, et cuius in ciuilibus magis, quam in externis bellis, sit laudanda fortuna.

CAP. XVI. Hinc IULIANVS rerum potitus est, ingentique aparatu Parthis intulit bellum, cui expeditioni ego quoque interfui. Aliquot oppida et castella Persarum in deditiorem accepit, vel vi oppugnauit. Assyriamque populatus, castra apud Ctesiphontem statiuam aliquamdiu habuit: remeansque victor, dum se inconsultius proeliis inserit, hostili manu interfectus est, VI Kalend. Iulias, imperii anno septimo, aetatis altero et trigesimo: atque inter diuos relatus est. vir egregius et rempublicam insigniter moderaturus, si per fata licuisset: liberalibus disciplinis apprime eruditus: Graecis doctior, atque adeo, ut Latina eruditione nequaquam cum Graeca scientia conueniret: facundia ingenti et prompta: memoriae tenacissimae, in quibusdam philosopho propior: in amicos liberalis: sed minus diligens, quam tantum

 tum principem decuit; fuerunt enim nonnulli, qui vulnera gloriae eius inferrent. In prouinciales iustissimus, et tributorum, quatenus fieri posset, repressor. ciuilis in cunctos: mediocrem habens aerarii curam: gloriae auidus ac per eam animi plerumque immodici. religionis Christianae infectator; perinde tamen, ut cruore abstineret. Marco Antonino non ablimilis: quem etiam aemulari studebat.

CAP. XVII. Post hunc IOVIANVS, qui tunc domesticus militabat, ad obtinendum imperium consensu exercitus lectus est: commendatione patris, quam sua, militibus notior. Qui iam turbatis rebus, exercitu quoque inopia laborante, uno a Persis atque altero proelio victus pacem cum Sapore, necessariam quidem, sed ignobilem fecit: multatus finibus, ac nonnulla imperii Romani parte tradita. quod ante eum annis mille centum et duobus de viginti fere, ex quo Romanum imperium conditum erat, nunquam accidit. Quia etiam legiones nostrae, ita et apud Caudium, per Pontium Telesinum, et in

Hic

Hispania apud Numantiam, et in Numidia sub iugum missae sunt, ut nihil tamen finium traderetur. Ea pacis conditio non penitus reprehendenda foret, si foederis necessitatem, cum integrum fuit, mutare voluisset, sicut a Romanis, omnibus his bellis, quae commemoravi, factum est. Nam et Samnitibus, et Numantinis, et Numidis confestim bella illata sunt, neque pax rata fuit. Sed dum aemulum imperii veretur, intra Orientem residens, gloriae parum consuluit. Itaque iter ingressus, atque Illyricum petens, in Galatiae finibus repentina morte obiit: vir alias neque iners, neque imprudens.

CAP. XVIII. Multi exanimatum opinentur nimia cruditate, inter coenandum enim epulis indulserat: alii odore cubiculi, quod ex recenti tectorio calcis graue quiescentibus erat: quidam nimietate prunarum, quas graui frigore adoleri multas iusserat. Decessit imperii mense septimo, quarto decimo Kalend. Martias: aetatis, ut qui plurimum ac minimum tradunt, tertio et trigesimo anno; ac benignitate principum, qui ei

ei successerunt, inter diuos relatus est. Nam et ciuilitati prior, et natura admodum liberalis fuit. Is status erat Romanae rei, Iouiano eodem et Varroniano COSS. anno urbis conditae millesimo centesimo et nono decimo. Quia autem ad inclitos principes venerandosque peruentum est, interim operi modum dabimus, Nam reliqua stilo maiore dicenda sunt; quae nunc non tam praetermittimus, quam ad maiorem scribendi diligentiam reseruamus.

FINIS.

[Faint, illegible text]

[Handwritten flourish]

[Faint, illegible text]

[Handwritten flourish]

□ 2222222222222222222222
2222222222222222222222
2222

222222

222222

222222

Handwritten text in cursive script, likely a title or dedication, possibly reading "Handwritten Book of Mary" or similar. The text is written in brown ink on aged, stained paper. There are some faint purple markings near the word "Book".

Handwritten initials or a small mark, possibly "H" or "M", located below the main text.

